

Argumentum ad populum

Classificatie, beoordeling en presentatie van de populistische variant

Emma van der Deijl (s1291572)

e.f.van.der.derdeijl@hum.leidenuniv.nl

Begeleider: dr. H. Jansen

Tweede lezer: dr. M. Van Leeuwen

Masterscriptie Neerlandistiek:

Taalbeheersing van het Nederlands

Universiteit Leiden

Leiden, mei 2017

20 ECTS

Aantal woorden: 20.538

Voorwoord

Een afbeelding van de McDonald's op de voorkant van mijn scriptie in hetzelfde jaar dat ik veganistisch ben gaan eten, dat zegt wel iets over de mate waarin ik me in het onderwerp van het *argumentum ad populum* ben gaan interesseren. Dit argumentatietype sloot het afgelopen jaar bovendien heel goed aan bij de actuele politieke gebeurtenissen. Het was een jaar waarin opkomend populisme de publieke discussie beheerste, met wereldwijd als hoogtepunten de overwinning van Donald Trump als president in Amerika en de keuze voor een Brexit door de Engelsen. Ook in Nederland spelen populistische geluiden op in het hele land, aangestuurd door onder anderen Geert Wilders van de PVV. Wanneer mensen vroegen naar het onderwerp van mijn scriptie merkte ik dan ook dat het veel mensen aansprak.

Hoewel ik van tevoren wel een beetje opzag tegen een groot project als mijn masterscriptie, heb ik mij erover verbaasd met hoeveel plezier ik deze scriptie geschreven heb. Dat heb ik ook te danken mijn scriptiebegeleider Henrike Jansen. De colleges die ik eerder bij haar volgde vond ik altijd heel interessant en daarom was ik blij dat ik mijn scriptie bij haar mocht schrijven. Ze heeft me uitgedaagd kritisch na te denken en voor opheldering gezorgd als dat nodig was. Ook heeft ze me goed geholpen om het proces van mijn scriptie succesvol te doorlopen. Daarvoor wil ik haar graag bedanken. Mijn ouders wil ik bedanken voor hun begrip wanneer ik eindelijk een weekend thuiskwam en meteen weer aan mijn scriptie ging werken, en mijn moeder in het speciaal voor de lieve kopjes thee die ze bleef brengen. Het enthousiasme van mijn tweelingzusje Roos voor de wetenschap tijdens onze gezellige weekenden samen studeren maakte het schrijven van deze scriptie nog leuker.

Na de vijf jaren waarin ik mijn bachelor Nederlandse taal en cultuur en mijn Master Neerlandistiek aan de Universiteit Leiden gevolgd heb, ben ik heel dankbaar voor de leuke studiejaren, interessante colleges en inspirerende ontmoetingen met studenten en docenten en verheug ik mij erop me binnenkort met trots neerlandica te mogen noemen.

Emma van der Deijl

Leiden, mei 2017

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	2
1 INLEIDING	4
2 HET ARGUMENTUM AD POPULUM: EEN THEORETISCHE AFBAKENING	7
2.1 INLEIDING	7
2.2 DE PRAGMA-DIALECTISCHE ARGUMENTATIETHEORIE.....	7
2.3 AFBAKENING VAN HET ARGUMENTUM AD POPULUM	9
2.3.1 Twee argumentatietypen onder de naam argumentum ad populum	9
2.3.2 Argumentatieschema argumentum ad populum	11
2.3.3 Vergelijking met common knowledge	15
2.4 DEUGDELIJKHEIDSVORWAARDEN VAN HET ARGUMENTUM AD POPULUM	17
2.4.1 Algemene deugdelijkheidsvoorwaarden.....	17
2.4.2 Contextafhankelijke normen.....	21
3 INVENTARISATIE VAN TALIGE VERSCHIJNINGSVORMEN	23
3.1 INLEIDING	23
3.2 STANDPUNT	24
3.3 ARGUMENT.....	26
3.3.1 Perspectiverende werkwoorden	27
3.3.2 Talige representaties van aantallen.....	30
3.4 CONCLUSIE	33
4 METHODE	35
4.1 INLEIDING	35
4.2 METHODOLOGISCHE UITGANGSPUNTEN.....	35
4.3 VERANTWOORDING VAN HET GEKOZEN MATERIAAL EN DE GEKOZEN POLITICI.....	37
4.4 WERKWIJZE.....	40
5 RESULTATEN VAN HET CORPUSONDERZOEK.....	42
5.1 INLEIDING	42
5.2 AANTALLEN DOOR DE JAREN HEEN	43
5.3 HET STANDPUNT	44
5.4 ARGUMENT.....	45
5.4.1 Perspectiverende werkwoorden	45
5.4.2 Talige representaties van aantallen.....	46
5.5 CONCLUSIE	48
6 CONCLUSIE.....	50
BIBLIOGRAFIE	52
BIJLAGEN: VERZAMELINGEN AD POPULUM-ARGUMENTEN	57
BIJLAGE 1: VERZAMELING AD POPULUM-ARGUMENTEN UIT VERSCHILLENDE MEDIA.....	57
BIJLAGE 2: VERZAMELING AD POPULUM-ARGUMENTEN DOOR GEERT WILDERS.....	58
BIJLAGE 3: VERZAMELING AD POPULUM-ARGUMENTEN DOOR HENK KROL.....	59

SAMENVATTING

Naar de populistische variant van het *argumentum ad populum*, waarin een beroep gedaan wordt op de mening van een aantal mensen als autoriteit, is nog vrijwel geen onderzoek gedaan. Toch komt het argument in de argumentatieve praktijk veelvuldig voor, vooral in het communicatieve domein van de politiek. Deze scriptie richt zich op de mogelijkheden en het gebruik van talige middelen in de presentatie van het *argumentum ad populum*. Hiertoe is zowel een theoretisch-analytisch als een corpusonderzoek naar de populistische variant van *ad populum*-argumentatie beschreven, dat uit drie onderdelen bestaat: (1) een theoretische afbakening van het argument, (2) een inventarisatie van talige voorkomens van het argument in de argumentatieve praktijk en (3) een corpusonderzoek naar de presentatie van het *argumentum ad populum* door Geert Wilders.

Het *argumentum ad populum* kan beschreven worden als het opvoeren van een groot aantal meningen in een bepaalde referentiegroep als autoriteit ter verdediging van een standpunt. Uit een verzameling van *ad populum*-argumenten is een inventarisatie gemaakt van de mogelijkheden die een discussiant heeft in de presentatie van deze argumentatie en een analyse van het strategisch potentieel van deze mogelijkheden. Opvallende talige kenmerken waarmee een discussianten zijn *ad populum*-argumentatie strategisch kan presenteren zijn een perspectiverend werkwoord en de representaties van aantallen.

In een corpusonderzoek is het gebruik van het *argumentum ad populum* door de populistische politicus Geert Wilders tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen (APB) van 2004 tot en met 2016 geanalyseerd en ter vergelijking een corpus van bijdragen van de eveneens populistische politicus Henk Krol aan de APB van 2012 tot en met 2016. Uit een kwantitatieve analyse naar verschillende presentationele kenmerken komt naar voren dat de keuzes die Wilders significant vaker maakt dan Krol passen binnen een strategie die overeenkomt met de doelen van zijn populistische politieke stijl, waarbij het verwijzen naar en identificeren met de kiezer voorop staat. Deze keuzes die hij maakt in de presentatie van zijn argumentatie appelleren namelijk aan contextafhankelijke normen en conventies van een democratische rechtsstaat die ervoor zorgen ervoor dat politici een verantwoordelijkheid hebben om de inwoners van het land te vertegenwoordigen.

1 Inleiding

Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen van 2015 uit Emile Roemer (SP) kritiek op uitspraken van Geert Wilders (PVV), door hem erop te wijzen dat hij alleen maar mensen schoffeert. Wilders reageert als volgt:

‘Ik zeg wat miljoenen mensen in Nederland vinden. Dat wij geen 3.000 asielzoekers per week meer aankunnen. Dat wij geen 150.000 asielzoekers per jaar aankunnen [...]’
(Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, *APB 2015*, 16 september 2015)

Hiermee geeft Wilders een rechtvaardiging voor zijn (impliciete) standpunt dat de uitspraken die Emile Roemers ‘schofferend’ vindt, wel van belang zijn. Dat doet hij door zich te beroepen op de mening van een groep mensen. Een dergelijke redenering is een voorbeeld van een *argumentum ad populum*. Dit argumentatietype kan verschillende talige verschijningsvormen hebben. Zo zijn er bijvoorbeeld verschillen in de manier waarop de aantallen mensen beschreven worden (‘iedereen’, ‘veel kiezers’, ‘honderden mensen’, ‘100.000 bakkers’) en in het werkwoord dat gebruikt wordt om aan te geven dat deze mensen een mening hebben (‘vinden’, ‘weten’, ‘ergeren’, ‘zien’). Afhankelijk van de manier waarop een discussiant dit argument presenteert in een discussie, zal het een ander effect teweegbrengen.

Er is in de literatuur nog niet veel geschreven over het *argumentum ad populum* en wat er wel is geschreven loopt bovendien sterk uiteen. In tekstboeken over de argumentatieleer worden veel gerelateerde varianten genoemd die lastig van elkaar te onderscheiden zijn (Walton, 1999, pp. 60-96). In de pragma-dialectiek, het theoretisch kader van deze scriptie, wordt een duidelijke tweedeling gemaakt in varianten die onder de naam *argumentum ad populum* vallen: een variant waarbij de kwantiteit van de mensen die achter een standpunt staan geldt als ondersteuning van het standpunt en die als subvariant van het *argumentum ad verecundiam* ingedeeld kan worden (1), en een variant waarbij *pathos* de plaats inneemt van *logos* en die als subvariant van de pathetische drogredenen ingedeeld kan worden (2) (Van Eemeren en Grootendorst, 1992b, p. 69). Het voorbeeld van Wilders hierboven past binnen de beschrijving van de eerste variant en dat is de variant waar deze scriptie zich op richt.¹ Voor de beoordeling van de redelijkheid hiervan zijn wel suggesties gedaan (Tindale, 2007; Van Eemeren, Garssen en Meuffels, 2009), maar over de talige verschijningsvorm van het argument is nog niets geschreven. Deze scriptie onderzoekt daarom welke talige mogelijkheden een discussiant ter beschikking staan in de presentatie van het

¹ Wanneer er in deze scriptie gesproken wordt over het *argumentum ad populum*, wordt alleen naar deze variant verwezen.

argumentum ad populum en hoe hij hier strategisch mee kan manoeuvreren.

Het belang van onderzoek naar de presentatie van argumentatie wordt binnen het kader van de uitgebreide pragma-dialectische argumentatietheorie benadrukt. De presentatie van een argument wordt door Van Eemeren (2010, p. 94) beschreven als één van de drie aspecten waar een discussiant in een argumentatieve discussie gebruikt van maakt om met zijn argument *strategisch te manoeuvreren*.² Dit begrip is ontwikkeld om te benadrukken dat een discussiant niet alleen een dialectisch doel heeft om een verschil van mening op te lossen, maar ook een retorisch doel nastreeft om de discussie in eigen voordeel op te lossen. Met de keuze in de presentatie van een argumentatieve zet kan een discussiant zijn argument zo aannemelijk mogelijk laten lijken (Van Eemeren, 2010, p. 94).

Een context waarin het *argumentum ad populum* veelvuldig gebruikt wordt, is de politieke context van een democratie. In een democratie is het de taak van een volksvertegenwoordiger om de bevolking te representeren, een gegeven dat in het huidige politieke klimaat veelvuldig benadrukt wordt door een sterke opkomst van populistische politieke partijen in heel Europa. Een 'populistische' politieke communicatiestijl heeft als belangrijkste kenmerk dat de spreker refereert aan de mensen en zo zijn acties rechtvaardigt (Jagers en Walgrave, 2007, p. 322). Op basis hiervan verwacht ik dat populistische politici relatief vaker een beroep doen op het *argumentum ad populum* dan politici die niet een populistische stijl hanteren. De manier waarop een discussiant de talige mogelijkheden benut in de argumentatieve praktijk wordt in deze scriptie daarom bestudeerd door middel van een casus van een politicus waarvan gezegd wordt dat hij een populistische politieke stijl heeft, namelijk Geert Wilders (PVV).

Het onderzoek in deze scriptie bestaat uit drie onderdelen: (1) een theoretisch-analytisch onderzoek om tot een theoretische afbakening van het *argumentum ad populum* te komen, (2) een inventarisatie van talige mogelijkheden in de presentatie van het argument in de argumentatieve praktijk en (3) een corpusonderzoek naar de presentatie van het *argumentum ad populum* door Geert Wilders.

Het theoretisch kader van deze scriptie richt zich op het maken van een duidelijke afbakening van het type argumentatie dat onder het *argumentum ad populum* valt. Daartoe worden eerst de bestaande argumentatieschema's vergeleken en op basis daarvan wordt een nieuw schema voorgesteld. In de literatuur wordt daarnaast op verschillende manieren een overlap of verband gesuggereerd van *ad populum*-argumentatie met andere typen argumentatie, namelijk de tweede variant die ook onder de naam *argumentum ad populum*

² De andere twee aspecten van strategisch manoeuvreren die Van Eemeren (2010, pp. 93- 127) noemt zijn het publiek en het topisch potentieel.

valt en een beroep op *common knowledge*. Deze relaties worden beschreven en afgebakend. Ten slotte wordt behandeld welke normen voor redelijkheid in de literatuur zijn opgesteld voor het *argumentum ad populum*.

Op basis van de theoretische afbakening van het *argumentum ad populum* wordt vervolgens een inventarisatie gemaakt van de talige mogelijkheden die een discussiant heeft om een dergelijk argument in de argumentatieve praktijk te presenteren. Uit krantenmateriaal en nieuwsbronnen op het internet is een verzameling van *ad populum*-argumenten opgesteld. Met behulp van deze verzameling argumentaties, aangevuld met voorbeelden uit het corpusonderzoek dat hierna wordt beschreven, wordt met een open blik een zo volledig mogelijke beschrijving gegeven van de talige mogelijkheden die een discussiant heeft in het naar voren brengen van dit type argument.

In het laatste onderdeel van de scriptie wordt een corpusonderzoek gepresenteerd waarin het gebruik van *ad populum*-argumenten door Geert Wilders wordt onderzocht. Deze casus dient ter illustratie van de manier waarop de talige mogelijkheden die een discussiant ter beschikking staan om het *argumentum ad populum* te presenteren in de argumentatieve praktijk ingezet worden om een argument zo strategisch mogelijk te presenteren. Er wordt een corpus van de spreekteksten van Geert Wilders onderzocht, namelijk zijn bijdragen aan de Algemene Politieke Beschuwingen (APB) van 2004 tot en met 2016. Ter vergelijking is een corpus van bijdragen van Henk Krol (50PLUS) aan de APB van 2012 tot en met 2016 opgesteld, eveneens een politicus met een populistische politieke stijl. Omdat het corpus van Henk Krol relatief vergelijkbaar is, kunnen uitspraken gedaan worden over de vraag of (talige) observaties in het corpus van Wilders opvallend zijn. De keuzes die in beide corpora zijn gemaakt uit de talige mogelijkheden die uit de inventarisatie naar boven zijn gekomen worden op kwantitatieve en kwalitatieve wijze geanalyseerd. De resultaten van het corpusonderzoek laten zien hoe niet alleen Wilders, maar alle taalgebruikers strategisch kunnen manoeuvreren met de keuzes die ze maken in de presentatie van een *argumentum ad populum*.

De scriptie is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 wordt een theoretische afbakening gegeven van een *argumentum ad populum* door een argumentatieschema voor te stellen, een onderscheid te maken met gerelateerde argumentatietypen en normen te beschrijven voor de beoordeling van het argument. In hoofdstuk 3 wordt vervolgens een inventarisatie gegeven van de talige mogelijkheden die een discussiant heeft bij het presenteren van het argument in de argumentatieve praktijk. De methode voor het corpusonderzoek wordt in hoofdstuk 4 beschreven. Vervolgens komt het corpusonderzoek naar de presentatie van het argument door Geert Wilders in hoofdstuk 5 aan bod. In hoofdstuk 6 zet ik ten slotte de belangrijkste bevindingen uit de scriptie op een rij.

2 Het *argumentum ad populum*: een theoretische afbakening

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een inhoudelijke afbakening gegeven van *ad populum*-argumentatie op basis van literatuur over dit type argumentatie. Hiervoor werk ik vanuit het kader van de pragma-dialectiek, een argumentatietheorie waarin argumentatie gezien wordt als een onderdeel van een discussie waarin het doel het oplossen van een verschil van mening is (Van Eemeren, 2010). Er wordt een argumentatieschema voor het argument voorgesteld en het onderscheid met verschillende andere argumentatietypen die in verband gebracht zijn met het *argumentum ad populum* wordt beschreven.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd. In paragraaf 2.2 wordt een theoretisch kader gegeven van de pragma-dialectische argumentatietheorie, van waaruit de verschillende inzichten die beschreven zijn in de literatuur over het *argumentum ad populum* geplaatst zullen worden. In paragraaf 2.3 wordt vervolgens een inhoudelijke afbakening gegeven door de verschillen met gerelateerde argumentatietypen te verduidelijken en een argumentatieschema voor te stellen. Paragraaf 2.4 behandelt ten slotte de beoordelingsnormen van het *argumentum ad populum*.

2.2 De pragma-dialectische argumentatietheorie

Het theoretisch kader van deze scriptie is de (uitgebreide) pragma-dialectische argumentatietheorie (Van Eemeren, 2010; Van Eemeren en Grootendorst, 2004; Van Eemeren en Houtlosser, 2002). De pragma-dialectiek verschaft een kader om argumentatie te reconstrueren, analyseren en beoordelen. Centraal in de pragma-dialectiek staat het ideaalmodel van een kritische discussie. In dit ideaalmodel wordt argumentatief taalgebruik opgevat als onderdeel van een discussie die erop gericht is een verschil van mening tot een oplossing te brengen (Van Eemeren en Houtlosser 2002, p. 54). Argumentatietheoretici hebben een ideaalmodel nodig om grip te krijgen op de problemen in de argumentatieve praktijk en om deze problemen op een systematische manier aan te pakken (Van Eemeren en Grootendorst, 2004, p. 19).

Voor de beoordeling van argumentatie zijn in de pragma-dialectiek tien discussieregels opgesteld voor het voeren van een kritische discussie (Van Eemeren en Grootendorst, 2004, pp. 190-196). Deze regels zijn opgesteld met het oog op hun vermogen om dit doel te bereiken, de 'probleemdeugdelijkheid', en hun praktisch belang voor de discussianten, de 'intersubjectieve aanvaardbaarheid' (2004, p. 187). Een overtreding van één van de discussieregels kan het oplossen van het verschil van mening bemoeilijken of zelfs verhinderen (2004, p. 162). Een dergelijke overtreding wordt in de pragma-dialectiek als een drogreden

beschouwd. Dit concept van een drogreden is breder dan de gewoonlijke conceptie van drogredenen als niet-valide of incorrecte argumenten, maar ook specifiek. Het is breder omdat drogredenen niet enkel gekoppeld worden aan één individuele discussiefase, namelijk de 'argumentatiefase', waarin de redenering van de protagonist getoetst wordt aan de correctheid. Het is meer specifiek omdat het drogredenen specifiek en expliciet koppelt aan het proces van het oplossen van een verschil van mening. Dit perspectief op drogredenen in de pragma-dialectiek leidt tot een afwijkende indeling van de standaardbenaderingen.

Naast een dialectisch doel om het verschil van mening tot een oplossing te brengen, hebben mensen die betrokken zijn in een argumentatieve discussie ook een retorisch doel om de discussie in hun eigen voordeel op te lossen. Om ook deze empirische dimensie tot zijn recht te laten komen in de pragma-dialectische argumentatieleer is het begrip *strategisch manoeuvreren* ontwikkeld (Van Eemeren en Houtlosser 2002, p. 55; Van Eemeren 2010, p. 39-50). Volgens Van Eemeren (2010, p. 40) streven deelnemers van een kritische discussie altijd zowel effectiviteit als redelijkheid na en wordt er in een argumentatieve discussie dus altijd strategisch gemanoeuvreed.

De strategische functies die de discussiezetten kunnen vervullen in het oplossingsproces van het verschil van mening worden in de uitgebreide pragma-dialectiek preciezer gekarakteriseerd door drie aspecten van strategisch manoeuvreren te onderscheiden (Van Eemeren, 2010, pp. 93-127). De drie aspecten zijn verschillende soorten keuzes van een discussiant die bij de analyse in kaart kunnen worden gebracht. Ten eerste maakt de discussiant een keuze uit de verschillende argumentatieve zinnen die op een bepaald moment in de discussie mogelijk zijn, *de topische keuze* (p. 93). Ten tweede heeft de discussiant een keuze in de manier waarop het publiek geadresseerd wordt, *de adaptatie aan publiek* (p. 94). Ten derde maakt de discussiant een keuze uit verschillende presentatiemogelijkheden (o.a. stilistische aspecten) om zowel het retorische als het dialectische doel na te streven, *de presentatiekeuzes* (p. 94). In deze scriptie staat dit laatste aspect van strategisch manoeuvreren centraal door te onderzoeken welke mogelijkheden de discussiant heeft in de strategische presentatie van zijn *ad populum*-argumentatie.

Taalgebruikers kunnen hun boodschap op verschillende manieren uitdrukken. In menselijke communicatie is er altijd ruimte om 'presentationele keuzes' te maken in wat men wil zeggen, ook al blijft de referentie hetzelfde (Van Eemeren, 2010, p. 119). Tegelijkertijd is er wel een sterk verband tussen uitdrukking en inhoud: wanneer iets op een bepaalde manier uitgedrukt wordt, is het pragmatisch niet meer 'hetzelfde', omdat er, hoewel soms subtiel, altijd een verschil in betekenis is (p. 119). Wanneer in de pragma-dialectiek gesproken wordt over de *presentatiekeuze* in een strategisch manoeuvre, gaat het om het gebruik van de

pragmatische ruimte voor presentationele variatie om de discussie zo te sturen dat bepaalde communicatieve en interactionele effecten worden bereikt (p. 119). Van Eemeren (2010, p. 120) benadrukt daarbij dat alle presentationele keuzes altijd stilistisch gemarkeerd zijn. Een stilistisch 'neutrale' keuze bestaat niet, omdat elke keuze altijd een extra betekenis met zich meebrengt.

In de analyse van de presentationele keuzes die een discussiant maakt, zijn zowel *expliciete* als *impliciete* presentaties van argumentatieve zinnen van belang (Van Eemeren, 2010, p. 120). Zo kan bijvoorbeeld in sommige gevallen juist het impliciet laten van een standpunt bijdragen aan de effectiviteit van de argumentatieve zin. Bij expliciete presentatie kan de discussie een bepaalde richting in gestuurd worden door het inzetten van presentationele middelen, zoals repetitie, subordinatie en paratactische of hypotactische constructies. Deze middelen om een talige uiting mee te presenteren worden onderzocht in de stilistiek. Deze discipline onderzoekt stijl als keuzes die gemaakt worden uit het repertoire van taal (Leech en Short, 2007, p. 31).

2.3 Afbakening van het *argumentum ad populum*

2.3.1 Twee argumentatietypen onder de naam *argumentum ad populum*

Walton (1999, hoofdstuk 3) geeft een uitgebreide beschrijving van het *argumentum ad populum* in argumentatietheoretische tekstboeken en treft een verbijsterende variëteit aan namen aan voor subtypen en bovendien enkele overlappings in categorieën. Over het algemeen valt er in deze standaardbenaderingen onder de naam *argumentum ad populum* grofweg een tweedeling te maken in de vele varianten die genoemd worden (Freeman, 1995, pp. 165-166; Van Eemeren en Grootendorst, 1992b, p. 69; Walton, 1999, p. 98), namelijk tussen een variant die een beroep doet op de emoties van de massa en een variant waarin de kwantiteit van meningen het standpunt ondersteunt (waarvan de laatste variant het onderwerp van deze scriptie is). Hoewel in de standaardbenadering van drogredenen beide varianten onder de drogreden van het *argumentum ad populum* worden geplaatst, krijgen ze in het pragma-dialectische ideaalmodel voor de kritische discussie allebei een systematische plek door ze te zien als overtredingen van discussieregels (van Eemeren en Grootendorst, 1992a, p. 215). De benadering van de pragma-dialectiek leidt tot een andere classificatie van drogreden dan de indeling in de traditionele standaardbehandeling (Van Eemeren, 2010, p. 194). Het *argumentum ad populum* is daar een goed voorbeeld van. Van Eemeren en Grootendorst (1992b, p. 213; Van Eemeren, 2010, p. 194) zien de twee 'varianten' die onder de naam *argumentum ad populum* beschreven worden als overtredingen van twee verschillende discussieregels en daarom als twee verschillende drogredenen.

Een eerste variant die onder de naam *argumentum ad populum* beschreven wordt in de standaardbenadering van drogredenen wordt ook wel *mob appeal* genoemd. In deze variant wordt een beroep gedaan op het publiek om zich te binden aan de premissen door in te spelen op de emoties die gedeeld worden in het publiek. De eerste beschrijving daarvan was die van Watts (1772), onder de naam *argumentum ad passiones*. Copi (1972, p. 79) beschrijft deze variant als volgt: “the attempt to win popular assent to a conclusion by arousing the feelings and enthusiasms of the multitude”. Kenmerkend is dat een heel publiek wordt aangesproken en ingespeeld wordt op de heersende passies en sentimenten in de groep (Walton, 1999, p.98). In de pragma-dialectiek wordt deze emotionele variant gezien als een overtreding van de vierde pragma-dialectische discussieregel, namelijk de relevantieregel.³ Omdat bij deze variant *pathos* de plaats inneemt van *logos*, kan de variant gekarakteriseerd worden als een *pathetische* drogreden (Van Eemeren, Garssen en Meuffels, 2003, p. 170).

In de tweede variant die in de standaardbenadering van drogredenen onder het *argumentum ad populum* valt, wordt niet geappelleerd aan de emoties van het publiek, maar een beroep gedaan op het aantal mensen dat zich bindt aan een bepaald standpunt. Volgens deze variant is het standpunt acceptabel omdat het geaccepteerd wordt door een groot aantal mensen. Deze beschrijving komt overeen met wat ook wel de ‘bandwagon’-variant van het *ad populum*-argument genoemd wordt: omdat veel mensen een bepaalde mening hebben of zich op een bepaalde manier gedragen, is het verstandig dezelfde mening aan te nemen of je op dezelfde manier te gedragen (Minot, 1981, p. 230). De variant wordt gekenmerkt doordat de spreker de hoorder probeert te overtuigen van een propositie A, door te argumenteren dat iedereen het accepteert (Walton, 1999, p. 99). In de pragma-dialectiek wordt deze variant gezien als een overtreding van de achtste pragma-dialectische discussieregel, de argumentatieschemaregel.⁴

Volgens Van Eemeren en Grootendorst (1992a, p. 168) zijn de verschillen tussen deze twee varianten zo groot dat ze als compleet verschillende drogredenen gezien kunnen worden waaraan toevallig dezelfde naam is gegeven. Deze indeling in twee verschillende argumentatietypen wordt ook in deze scriptie aangehouden en alleen het tweede argumentatietype wordt onderzocht.

³ Deze discussieregel luidt: “Een standpunt mag niet worden verdedigd door non-argumentatie naar voren te brengen of argumentatie die geen betrekking heeft op het standpunt” (Van Eemeren en Grootendorst, 2004, p. 192).

⁴ Deze discussieregel luidt: “Een niet door een formeel geldige redenering bewezen standpunt mag niet als afdoende verdedigd worden beschouwd als de verdediging niet plaatsvindt door middel van een geschikt argumentatieschema dat correct is toegepast” (Van Eemeren en Grootendorst, 2004, p. 194).

2.3.2 Argumentatieschema *argumentum ad populum*

Volgens de pragma-dialectische argumentatietheorie gaat het bij de variant van het *argumentum ad populum* die in deze scriptie wordt beschreven, de populistische variant, om de kwantiteit van mensen die achter een bepaald standpunt staan:

Bij de populistische drogreden wordt de kwantiteit van de personen die een bepaald standpunt huldigen, kortom het *aantal* mensen dat iets vindt, als argument aangevoerd ter ondersteuning van een standpunt: iets is zo omdat iedereen het vindt.⁵ (Van Eemeren, Garssen en Meuffels, 2003, p. 170)

Van Eemeren, Garssen en Meuffels (2009, p. 183) stellen dat er met dit argument een argumentatieschema wordt gebruikt dat een specifieke invulling is van het kentekenargumentatieschema waarin de massa wordt opgevoerd als autoriteit (Van Eemeren, Garssen en Meuffels, 2009, p. 183). Het *argumentum ad populum* wordt namelijk gezien als een 'subtype' van autoriteitsargumentatie. In een autoriteitsargument wordt de autoriteit of speciale positie van een persoon of instelling gezien als een teken voor de aannemelijkheid van de stelling die aan deze bron toegeschreven kan worden. De specifieke invulling van het kentekenargumentatieschema voor autoriteitsargumentatie is beschreven door Pilgram (2015, p. 35):

- 1 X is acceptable
- 1.1 Authority A is of the opinion that X
- 1.1' A's opinion indicates that X is acceptable

Er zijn verschillende bronnen van autoriteit mogelijk in dit argumentatieschema (Van Eemeren en Grootendorst, 1992a, p. 161). De autoriteit hoeft niet altijd een persoon te zijn, maar het kan ook een boek zijn, het concept traditie ('iets is goed omdat het altijd zo geweest is'), of, in het geval van het *argumentum ad populum*, het aantal mensen dat iets vindt.

Autoriteitsargumentatie en het *argumentum ad populum* worden in de pragma-dialectiek dus gezien als twee sterk verbonden argumenten, die in elk geval hetzelfde argumentatieschema gebruiken. Over de gelijkenis tussen de drogredelijke variant van autoriteitsargumentatie, het *argumentum ad verecundiam*, en de drogredelijke variant van het *argumentum ad populum* wordt door Van Eemeren en Grootendorst (1992b, p. 215) zelfs gezegd dat ze 'one of a kind' zijn. Als de bron van argumentatie een aantal mensen is, gelden voor de beoordeling echter wel specifiekere beoordelingsnormen ten opzichte van

⁵ Van Eemeren, Garssen en Meuffels (2003, p. 170) spreken hier van een populistische drogreden als naam voor de populistische variant van het *argumentum ad populum*, maar ze spreken later (p. 171) ook over de redelijke tegenhanger hiervan, die ze 'populistische argumentatie' noemen.

autoriteitsargumentatie (zie paragraaf 2.5) en daarom kan *ad populum*-argumentatie gezien worden als een subtype van autoriteitsargumentatie. Volgens Garssen (1997, p. 11) is er namelijk sprake van een subtype van een type argumentatie als het voor een adequate beoordeling nodig is dat er kritische vragen worden gesteld die een specificatie inhouden van de bij het argumentatieschema behorende kritische vragen. Daarom is het nuttig een apart argumentatieschema op te stellen voor het *argumentum ad populum*. In andere argumentatietheorieën zijn er verschillende voorstellen gedaan hiervoor.

De eerste vermelding van de variant van het *argumentum ad populum* die in deze scriptie behandeld wordt, hoewel nog niet onder deze naam, is te vinden in Antoine Arnauld's *Port-Royal Logic* (1664, p. 291). Hij beschrijft een sofisme (een drogreden) zonder naam dat een beroep doet op de mening van een aantal mensen, zonder na te gaan of dit aantal de waarschijnlijkheid dat ze de waarheid hebben ontdekt vergroot. Vernon en Nissen (1968) zijn pas weer de eersten die over dit type argument schrijven na Arnauld. Ze beschrijven deze 'bandwagon'-drogreden als 'urging the acceptance or rejection of a proposal on the ground that the majority is doing so' (p. 148). Als eersten stellen ze een argumentatieschema voor:

The majority believes p (or does x).

p is true (or x should be done).

(Vernon en Nissen, 1968, p. 148)

In dit argumentatieschema is niet alleen een verwijzing naar de waarheid van propositie p als descriptief standpunt opgenomen in het schema, maar ook een verwijzing naar een mogelijke actie x als prescriptief standpunt. Over het algemeen ligt het meer voor de hand om een *ad populum*-argument naar voren te brengen voor een prescriptief standpunt dan voor een descriptief standpunt, omdat de mening van velen op eerste gezicht niet veel lijkt te zeggen over de waarheid van een propositie. Voor een voorstel ligt het daarentegen juist voor de hand om een groot aantal meningen naar voren te brengen van mensen die het voorstel ondersteunen. In een pragma-dialectisch argumentatieschema staat de aannemelijkheid van een standpunt ter discussie, dat zowel een descriptief, evaluatief als prescriptief kan zijn (Van Eemeren, 2010, p.1). In lijn hiermee verwijs ik in het argumentatieschema dat ik voorstel aan het eind van de paragraaf in tegenstelling tot het schema van Vernon en Nissen niet naar de waarheid of wenselijkheid van een actie, maar naar de aannemelijkheid.

Johnson en Blair (1983, p. 125) introduceren het volgende schema, dat later in vergelijkbare vorm door de meeste argumentatietheoretische tekstboeken werd gebruikt:

(F1) Everyone believes Q.

Therefore Q is true.

(F2) No one believes Q.

Therefore Q is false.

(Johnson en Blair, 1983, p. 125)

Naast de positieve variant, waarin een beroep gedaan wordt op een veelheid aan mensen die achter een standpunt staan, komt hier voor het eerst de tegenovergestelde, negatieve variant naar voren, waarin juist een beroep wordt gedaan op het kleine aantal mensen dat achter een standpunt staat. In een pragma-dialectisch argumentatieschema kan de discussiant zich in het standpunt zowel op een positieve als op een negatieve manier binden aan de propositie (Van Eemeren, 2010, p. 237). Het is daarvoor niet nodig om twee aparte argumentatieschema's op te stellen. Verder is in vergelijking met het argumentatieschema van Vernon en Nissen (1968) opvallend dat deze groepen mensen niet beschreven worden als 'the majority', maar als 'everyone'. Dit brengt de vraag naar voren hoe de kwantiteit in een *ad populum*-argument gedefinieerd moet worden.

Godden (2008, p. 6) stelt dat het onwaarschijnlijk is dat er een populatie is waar het haalbaar is om daadwerkelijk de mening van 'iedereen' aan te voeren als argument. Het is volgens hem voor de beoordeling van de aanvaardbaarheid van het argument van belang dat de groep mensen die aangehaald wordt in het argument gezien wordt ten opzichte van de populatie waarin ze leven en het onderwerp van het argument. Hij legt uit dat wat algemene kennis is over scheikunde onder scheikundigen, anders is dan wat algemene kennis van bijvoorbeeld brandweermannen, parlementariërs of bouwvakkers is over scheikunde. Op basis van deze overwegingen over het beroep op *common knowledge* (zie paragraaf 2.3.3), stelt hij ook voor het beroep op *popular opinion* (zijn benaming van het *argumentum ad populum*) een argumentatieschema voor waarin de groep wordt onderscheiden waarvan de mensen deel uitmaken:

It is widely held among S that *p*

Therefore, *p* is true

(Godden, 2008, p. 6)

Voor de beoordeling van het argument is het mijns inziens een goede toevoeging om de groep waartoe de mensen die aangehaald worden te onderscheiden in het argumentatieschema, omdat het standpunt aannemelijker wordt wanneer de mensen waarnaar verwezen wordt deel zijn van een groep die hen een autoriteit geeft over het onderwerp in het standpunt. Zo is

het standpunt 'PVDA zou niet moeten deelnemen aan de regering' aannemelijker wanneer het ondersteund wordt met het argument 'want een meerderheid van de PVDA-leden vindt dat ze dat niet zouden moeten doen', dan wanneer het ondersteunt wordt met het argument 'want een meerderheid van de Nederlanders vindt dat ze dat niet zouden moeten doen.' Door het identificeren van de groep wordt het verband duidelijk tussen het *argumentum ad populum* en autoriteitsargumentatie. Bij het eerste argumentatietype wordt de bron van de autoriteit niet alleen gehaald uit de kenmerken van de groep mensen, maar hoofdzakelijk uit het *aantal* mensen in die groep dat iets vindt.

Het belang van het identificeren van de groep mensen die naar voren wordt gebracht in een *ad populum*-argumentatie, wordt ook door Walton (1999, p. 200) onderkend. Hij stelt dat in de meerderheid van de *ad populum*-argumentaties de specifieke groep vermeld wordt waartoe de mensen behoren waarnaar verwezen wordt in het argument. De formulering van het argument in het argumentatieschema die hij voorstelt is daarom het volgende:

'Everybody (in a particular reference group, G) accepts A.'

Therefore, A is true (or you should accept A)

(Walton, 1999, p. 224).

Wat verder opvalt aan het argumentatieschema van Godden (2008) is dat hij het in zijn definitie in plaats van een formulering als 'the majority' of 'everyone' heeft over 'it is *widely held*'. Deze formulering geeft een vrijheid in de interpretatie van de grootte van de groep mensen die naar voren gebracht kan worden in een *ad populum*-argument. De vraag is hoe groot de groep mensen moet zijn om van een *argumentum ad populum* te spreken.

Walton (1999, p. 27) beargumenteert dat een groep in een beroep op *popular opinion* op drie verschillende 'niveaus' gebonden kan zijn aan een propositie:

1. Iedereen accepteert A als waar.
2. De meerderheid accepteert A als waar.
3. Een overwicht van mensen (niet noodzakelijkerwijs meer dan vijftig procent) accepteert A als waar.

Uit deze niveaus blijkt dat het in een *argumentum ad populum* niet altijd om de mening van 'iedereen' (binnen een bepaalde referentiegroep) of de meerderheid gaat, maar wel om een groot aandeel van de meningen. De argumentatiekracht wordt in dit argument namelijk juist gehaald uit de grootte van de groep mensen die een mening delen. In het begin van de paragraaf werd duidelijk dat ook Van Eemeren, Garssen en Meuffels (2009, p. 183) de nadruk leggen op de kwantiteit van het aantal meningen dat opgevoerd wordt, omdat dit aantal als

bron van autoriteit kan fungeren.

Op basis van alle bovenstaande overwegingen heb ik het volgende argumentatieschema opgesteld voor het *argumentum ad populum*:

1. X is aannemelijk
- 1.1 Een groot aantal mensen in groep Y is van mening dat X
- 1.1' De mening van een groot aantal mensen in groep Y wijst erop dat X aannemelijk is

Dit argumentatieschema komt tegemoet aan de belangrijkste kenmerken van het *argumentum ad populum*, die in de voorafgaande argumentatieschema's maar gedeeltelijk werden benadrukt. Het schema is gebaseerd op het argumentatieschema voor autoriteitsargumentatie, maar benadrukt het tegelijkertijd de onderscheidende kenmerken. Het belangrijkste kenmerk in het argumentatieschema is de grote hoeveelheid mensen die achter een standpunt staan, omdat uit dit aantal de autoriteit wordt gehaald die voor de overtuigingskracht zorgt. Ook de referentiegroep waartoe het aantal mensen behoort wiens mening naar voren wordt gebracht is onderdeel van het schema, door 'groep Y' te identificeren. De definitie van het *argumentum ad populum* die voortvloeit uit dit argumentatieschema kan beschreven worden als het opvoeren van een groot aantal meningen in een bepaalde referentiegroep als autoriteit ter verdediging van een standpunt.

2.3.3 Vergelijking met *common knowledge*

Een argumentatietype waarmee het *argumentum ad populum* in verband wordt gebracht, is het beroep op *common knowledge*. Walton en Macagno (2005) behandelen beide zelfs als min of meer gelijkwaardig. Een *common knowledge*-bewering is een bewering die zo overduidelijk waar lijkt dat we hem als vanzelfsprekend kunnen aannemen, zoals 'Water is nat' en 'Nederland ligt ten noorden van België'. In een argumentatieve discussie zijn deze beweringen noodzakelijk, als uitgangspunten waar beide partijen zich op vastleggen. Discussianten moeten ten minste een minimum aan feiten, normen, waarden en waardehiërarchieën gemeen hebben om tot een oplossing van een verschil van mening te komen (Van Eemeren en Snoeck Henkemans, p. 116). De verdediging van een standpunt berust namelijk op uitspraken die voor beide partijen aanvaardbaar zijn (p. 116). In de pragma-dialectiek vallen deze gemeenschappelijke uitgangspunten voor argumentatie onder 'materiële uitgangspunten' (Van Eemeren, 2010, p. 44).⁶ Materiële uitgangspunten worden tijdens de openingsfase van de

⁶ Naast materiële uitgangspunten beschrijft de pragma-dialectiek ook procedurele uitgangspunten, waaronder onder andere de verdeling van de bewijslast en andere aspecten van de procedure van de discussie vallen (Van Eemeren, 2010, p. 44).

discussie vastgesteld door de discussianten en kunnen volgens Van Eemeren gezien worden als concessies waarop gebouwd kan worden gedurende de discussie (p. 216).

Aristoteles beschreef vergelijkbare uitgangspunten voor argumentatie onder het begrip *endoxon*, dat gerelateerd is aan het Griekse woord 'doxa', wat 'mening', 'opinie' of opvatting betekent. In *Topica* geeft Aristoteles de volgende beschrijving van het begrip:

“those opinions are ‘generally accepted’ which are accepted by every one or by the majority or by the philosophers-i.e. by all, or by the majority, or by the most notable and illustrious of them” (boek 1, 1b)

Uit de beschrijving van Aristoteles blijkt de overeenkomst met de beweringen in *ad populum*-argumentatie: in beide gevallen gaat het over de acceptatie van een standpunt door een (groot) aantal mensen binnen een bepaalde groep.

Godden (2010) behandelt mogelijke verschillen tussen het *argumentum ad populum* en het beroep op *common knowledge* en concludeert dat ze beide hetzelfde beweren maar dat het enige verschil is dat de eerste alleen een uitspraak doet over de frequentie van de acceptatie van een bewering en dat de laatste daarbij nog iets over de epistemische status van de bewering zegt. Het verschil tussen de twee type beweringen is volgens hem dus of er een beroep wordt gedaan op de (wijdverspreide) kennis of waarheid over de bewering of dat het alleen gaat over de acceptatie van de bewering. Dit lijkt mij echter geen nuttig onderscheid, omdat het in de argumentatieve praktijk talig niet altijd duidelijk is wanneer er een beroep gedaan wordt op een epistemische component of niet. Een voorbeeld is de zin 'Iedereen weet dat alle Nederlanders gierig zijn'. Hoewel het werkwoord 'weten' in de meeste contexten wel verwijst naar het hebben van kennis, gaat het in deze zin toch om een mening.

Een verschil dat in de pragma-dialectische benadering naar voren komt tussen een *common knowledge*-bewering en een *ad populum*-bewering. Voor de materiële uitgangspunten voor argumentatie geldt namelijk dat niet van belang is dat ze door veel mensen geaccepteerd worden. Er hoeft alleen overeenstemming over bereikt te worden tussen de discussianten. In paragraaf 2.3.2 is echter duidelijk geworden dat het bij *ad populum*-beweringen wel altijd gaat om een grote groep mensen.

Een onderscheid dat in de argumentatieve praktijk verder duidelijk te maken is, is tussen de presentatie van een *common knowledge*-bewering en bij een *ad populum*-bewering. De eerste wordt gepresenteerd als een stelling die niet meer ter discussie staat omdat deze algemeen geaccepteerd is. Het perspectief van de mensen die de bewering accepteren komt niet naar voren (bv. 'Roken is slecht voor je gezondheid'). In de bewering in een *ad populum*-argument is er wel ruimte voor discussie, zelfs als het gaat om een wijdverspreide mening,

omdat het perspectief van de betreffende groep mensen die achter deze bewering staat door middel van de presentatie van de argumentatie naar voren komt (bv. 'Iedereen weet dat roken slecht is voor je gezondheid'). Dit verschil is ook terug te zien in de verschillende beoordelingsnormen in de pragma-dialectiek. Een beroep op *common knowledge* kan als drogredelijk beoordeeld worden als een protagonist of antagonist iets presenteert als een geaccepteerd uitgangspunt terwijl dat niet zo is. De zesde pragma-dialectische discussieregel, de uitgangspuntregel, wordt dan overtreden (Van Eemeren en Grootendorst, 2004, p. 193).⁷ Een *ad populum*-argument overtreedt deze discussieregel niet, omdat het argument niet gepresenteerd wordt als een geaccepteerde propositie en daarom niet aangezien kan worden voor het naar voren brengen van een gemeenschappelijk uitgangspunt. Het is in de presentatie van een *argumentum ad populum* duidelijk dat het gaat om de mening van een bepaalde groep mensen en daarom is er altijd ruimte voor discussie. Over de beoordeling van het *argumentum ad populum* gaat de volgende paragraaf.

2.4 Deugdelijkheidsvoorwaarden van het *argumentum ad populum*

Een *argumentum ad populum* is gebaseerd op de opvatting dat als een grote groep mensen een mening heeft, aangenomen kan worden dat deze groep mensen gelijk heeft. Voorstanders van deze opvatting zullen aandragen dat zoveel mensen het niet fout kunnen hebben, maar tegenstanders kunnen naar voren brengen dat de geschiedenis genoeg voorbeelden heeft laten zien van het tegenovergestelde (van Eemeren en Grootendorst, 1992a, p. 166).

Het *argumentum ad populum* de naam is die in de standaardbehandeling vaak alleen gebruikt wordt voor de drogredenen. Ook in de pragma-dialectiek krijgt deze bewering een plaats als drogredenen. In paragraaf 2.3 is naar voren gekomen dat de drogredelijke variant van het *argumentum ad populum* binnen de pragma-dialectiek gezien wordt als een overtreding van de achtste pragma-dialectische discussieregel, de argumentatieschemaregel. De pragma-dialectiek gaat er echter ook vanuit dat elke drogreden een redelijke tegenhanger heeft (Van Eemeren, 2010, p. 283). Daarom kan een beroep op het aantal mensen dat achter een standpunt staat in sommige gevallen door de antagonist als een deugdelijk argument beoordeeld worden.

2.4.1 Algemene deugdelijkheidsvoorwaarden

Om te beoordelen of een *argumentum ad populum* drogredelijk is, moet nagegaan worden of door de discussiant aan de argumentatieschemaregel wordt voldaan. Dat is het geval als het

⁷ Deze discussieregel luidt: "Iemand mag niet ten onrechte iets als gemeenschappelijk uitgangspunt presenteren of ten onrechte ontkennen dat iets een gemeenschappelijk uitgangspunt is" (Van Eemeren, 2004, p. 193).

argumentatieschema *terecht* en op een *correcte manier* toegepast is (Van Eemeren en Grootendorst, 2004, p. 192). Om te bepalen of een argumentatieschema *terecht* is toegepast, is het noodzakelijk dat de protagonist en de antagonist eerst samen bepalen welke argumentatieschema's wel of niet gebruikt mogen worden (Van Eemeren en Grootendorst, 2004, p. 149). Van het *argumentum ad populum* wordt soms betwijfeld of het wel geschikt is om standpunten mee te verdedigen (Van Eemeren en Snoeck Henkemans, 2011, p. 120). De tegenstander kan het principiële oneens zijn met het gebruik van dit schema. Ook zouden de discussianten kunnen besluiten dat *ad populum*-argumentatie alleen gebruikt mag worden ter ondersteuning van een prescriptief standpunt: "Dit beleid zou uitgevoerd moeten worden, omdat een groot deel van de inwoners vindt dat dat zou moeten gebeuren" (Wierda, 2015, p. 56). Deze (impliciete) afspraak lijkt voor de hand te liggen, omdat populistische argumentatie ter verdediging van een descriptief standpunt in elk geval niet erg sterk lijkt: de mening van velen zegt nog niet veel over de epistemische status van een bewering. Als een discussiant zich niet houdt aan een dergelijke afspraak wordt de argumentatieschemaregel overtreden doordat het argumentatieschema volgens de discussianten niet terecht is toegepast.

Een andere manier waarop *ad populum*-argumentatie de argumentatieschemaregel kan overtreden, is omdat het argumentatieschema niet *correct* wordt toegepast. Een argumentatieschema kan alleen correct toegepast worden wanneer de kritische vragen bij het argumentatieschema bevredigend beantwoord worden (Van Eemeren en Grootendorst, 2004, p. 149-150). In de pragma-dialectische argumentatietheorie zijn kritische vragen opgesteld voor elk hoofdtype argumentatieschema. Zoals in paragraaf 2.3 is besproken, categoriseer ik in navolging van de pragma-dialectische karakterisering het *argumentum ad populum* als een subtype van autoriteitsargumentatie, wat weer een subtype is van kentekenargumentatie. De specificatie van eerder opgestelde kritische vragen voor kentekenargumentatie naar kritische vragen voor autoriteitsargumentatie heeft Wierda (2015) gedaan, wat geresulteerd heeft in de volgende kritische vragen:

CQ 1 Is X really an opinion in field F held by authority A?

CQ 2 Does being an opinion in field F held by authority A indeed indicate acceptability?

(Wierda, 2015, p. 60)

Wanneer deze vragen bij autoriteitsargumentatie niet adequaat beantwoord kunnen worden, begaat een discussiant een *argumentum ad verecundiam*. Het *argumentum ad populum* wordt in de pragma-dialectiek gezien als een subtype van het *argumentum ad verecundiam* (Van Eemeren en Grootendorst, 1992a, p. 161). Binnen het pragma-dialectische kader zijn er echter nog geen specifieke kritische vragen opgesteld voor het *argumentum ad populum*. Dat is wel

nuttig voor een adequate beoordeling van het argumentatieschema dat opgesteld is in paragraaf 2.3. Om tot deze kritische vragen te komen, bespreek ik eerst de kritische vragen die voor het *argumentum ad populum* buiten de pragma-dialectiek opgesteld zijn. Aan de hand daarvan zal ik motiveren waarom ik denk dat een aanpassing van de vragen van Wierda (2015) voor autoriteitsargumentatie naar vragen voor het *argumentum ad populum* een beter beoordelingsinstrument oplevert.

Tindale (2007, pp. 104-108) bespreekt het *argumentum ad populum* onder de verschillende 'ad'-argumenten en stelt dat we elk *ad populum*-argument apart moeten beoordelen om te weten te komen waar het argument op gebaseerd is en wat redelijkerwijs op basis ervan geconcludeerd kan worden. Hij stelt de volgende kritische vragen om het *argumentum ad populum* te beoordelen:

1. Is the appeal to a popular belief or practice so widely known to be correct that the burden of proof would lie with anyone who questioned it?
2. If not, and the burden lies with the arguer, has the popularity been adequately supported or explained (by a poll, for example)?
3. Is the popularity relevant to the claim made in the conclusion?

(Tindale, 2007, pp. 107-108)

De eerste kritische vraag die Tindale stelt verwijst naar het beroep op *common knowledge*, dat Tindale ziet als onderdeel van het *argumentum ad populum*, maar ik categoriseer deze argumentaties als een apart argumentatietype (zie paragraaf 2.3.3). Met de tweede kritische vraag van Tindale wordt geïnventariseerd of er sprake is van aanvullend bewijs voor het genoemde aantal mensen. Het ontbreken van aanvullend bewijs is echter mijns inziens geen reden op zich om de argumentatie als ondeugdelijk te beschouwen. Vaak is er geen onderzoek gedaan dat door middel van vragenlijsten of opiniepeilingen gepresenteerd kan worden, terwijl wel om een andere reden aangenomen kan worden dat de genoemde groep mensen inderdaad de betreffende mening heeft. Of dat inderdaad het geval is, stelt de aanvaardbaarheid van de bewering ter discussie en is een bredere en relevantere vraag dan de vraag naar aanvullend bewijs. De laatste kritische vraag van Tindale gaat over de relevantie van het argument voor het standpunt. Daarvoor moeten we nagaan waarom zoveel mensen deze mening hebben en of om die reden de waarschijnlijkheid wordt vergroot dat de conclusie waar (aannemelijk) is (Tindale, 2007, p. 108). Deze vraag lijkt mij wel van belang, omdat het van de context afhangt of de groep mensen die achter een standpunt staat bijdraagt aan de aannemelijkheid van het standpunt. Zo zou je je kunnen voorstellen dat als de meerderheid van de aanwezigen in een rechtszaal van mening is dat verdachte X onschuldig is, dat geen

relevant argument is voor het standpunt dat verdachte X onschuldig is.

Walton (1989, p. 89) heeft kritische vragen opgesteld die horen bij de algemene variant van het *appeal to popular opinion*:

CQ1: Does a large majority of the cited reference group accept A as true?

CQ2: Is there other relevant evidence available that would support the assumption that A is not true?

CQ3: What reason is there for thinking that the view of this large majority is likely to be right?

De tweede kritische vraag van Walton is vergelijkbaar met de tweede kritische vraag van Tindale, want in beide gevallen wordt naar aanvullend bewijs gevraagd. Zoals hierboven toegelicht is deze vraag volgens mij niet noodzakelijk, in tegenstelling tot een bredere vraag naar de aanvaardbaarheid van de bewering. De eerste kritische vraag die door Walton opgesteld is, toetst deze aanvaardbaarheid door te bevragen of de genoemde groep mensen inderdaad de betreffende mening heeft. De derde vraag komt inhoudelijk grotendeels overeen met de derde vraag van Tindale (2007), want beide bevragen de relevantie van de gevolgtrekking.

De overwegingen bij de kritische vragen die Tindale (2007) en Walton (1989) hebben opgesteld, leiden tot twee kritische vragen, namelijk of de mensen in het argument wel echt de betreffende mening hebben (de aanvaardbaarheid van het argument) en of dat er wel echt op wijst dat het standpunt aannemelijk is (de relevantie van de gevolgtrekking). De kritische vragen die Wierda (2015, p. 60) opgesteld heeft bevragen dezelfde aspecten voor autoriteitsargumentatie. Omdat het een subtype is van autoriteitsargumentatie lijkt het logisch dat dezelfde type vragen opgesteld kunnen worden voor het *argumentum ad populum*. Een aanpassing van deze vragen lijkt, de overwegingen naar aanleiding van de kritische van Tindale (2007) en Walton (1989) in acht nemende, inderdaad een adequaat instrument op te leveren om het *argumentum ad populum* op correctheid te toetsen. De aanpassing resulteert in de volgende kritische vragen voor het *ad populum*-argumentatieschema:

1. Zijn echt zoveel mensen in groep Y van mening dat X?
2. Wijst de mening van dit aantal mensen in groep Y er wel echt op dat X aannemelijk is?

Met deze vragen wordt zowel de aanvaardbaarheid van de argumentatieve uitspraak getoetst, namelijk door middel van vraag 1 en de toepassing van de gevolgtrekking op de specifieke situatie kritisch bekeken, door middel van vraag 2. Als deze vragen bevredigend beantwoord

kunnen worden, is het argumentatieschema correct toegepast en, mits het schema ook terecht gebruikt is, wordt de argumentatieschemaregel niet overtreden. De *ad populum*-argumentatie kan dan als deugdelijk worden beoordeeld.

2.4.2 Contextafhankelijke normen

Voor de analyse en beoordeling van een *argumentum ad populum* in de argumentatieve praktijk spelen naast algemene normen voor het argumentatietype ook normen mee die bepaald worden door de context waarin het argument voorkomt. Met de introductie van de retorische dimensie van argumentatie in de pragma-dialectiek, wordt argumentatie meer als een empirisch fenomeen bestudeerd dat geobserveerd kan worden in verschillende communicatieve praktijken (Van Eemeren, 2010, p. 129). Deze communicatieve praktijken zijn over het algemeen verbonden met institutionele contexten waarin ze bepaalde doelen dienen die relevant zijn voor het volbrengen van het 'institutioneel doel'. Door deze contextafhankelijkheid van communicatieve praktijken worden de mogelijkheden voor strategisch manoeuvreren bepaald door institutionele voorwaarden die heersen in de communicatieve praktijk. Daarom is het nodig om de analyse en beoordeling van strategische manoeuvres te plaatsen in de macro-context van het 'communicatieve activiteitstype' waarin het zich afspeelt.⁸

Voor elk communicatieve activiteitstype kunnen naast de algemene deugdelijkheidsvoorwaarden (zie paragraaf 5.5.1 voor het *argumentum ad populum*), ook specifieke deugdelijkheidsvoorwaarden opgesteld worden. Deze scriptie richt zich niet hoofdzakelijk op de beoordeling van argumentatie, maar op de presentatie daarvan. Daarbij spelen niet alleen de dialectische, maar ook de retorische overwegingen van de discussiant een rol. Om die reden zal ik in deze paragraaf geen specifieke normen voor een bepaalde context opstellen, maar wel illustreren dat de context van argumentatie van invloed is op zowel de beperkingen als de mogelijkheden van de discussiant in het strategisch manoeuvreren met *ad populum*-argumentatie. Dat doe ik door te kijken naar het communicatieve activiteitstype van het parlement in een representatieve democratie, omdat dat de context is waarin de casus van deze scriptie zich afspeelt. De communicatieve activiteit in het parlement is beraadslaging en deze activiteit is onderdeel is van het domein van de politieke communicatie (Van Eemeren, 2010, p. 143).

De manier waarop beslissingen worden genomen in het parlement is gebaseerd op een beroep op de meerderheid, waarbij het *argumentum ad populum* een passend

⁸ Het begrip 'communicatief activiteitstype' is geïntroduceerd door Van Eemeren en Houtlosser (2005). Ze zien een argumentatief activiteitstype als een cultureel gevestigde praktijk die min of meer geconventionaliseerd is doordat het tot op bepaalde hoogte is geïnstitutionaliseerd (p. 76).

argumentatieschema vormt. Van Eemeren en Grootendorst (1992b, p. 71) stellen dat de democratische traditie van het bij meerderheid beslissen bij verkiezingen en stemmingen niet berust op een populistische drogreden (het *argumentum ad populum*), omdat er in de praktijk nou eenmaal beslissingen worden genomen die niet zomaar op de lange baan geschoven kunnen worden. Het is dan een waardevolle verworvenheid als zulke politieke meningsverschillen op een gereguleerde manier bij meerderheid van stemmen worden beslecht. Het is alleen van belang dat men zich realiseert dat de uitslag van een stemming niet verward mag worden met eeuwige waarheid (p. 71). Hoewel in het parlement vooral voorstellen worden gedaan waarbij een prescriptief standpunt wordt gebruikt, wordt er ook over feitelijke kwesties gediscussieerd, waarbij descriptieve standpunten gebruikt worden. Ter verdediging van een descriptief standpunt is *ad populum*-argumentatie geen voldoende ondersteuning in het communicatieve activiteitstype van het parlement in een representatieve democratie, omdat er voor de aannemelijkheid van feitelijke kwesties altijd andere bronnen beschikbaar zijn, zoals informatie van onderzoeksinstituten of andere autoriteiten dan de meningen van een groep mensen.

In een democratie zijn er parlementariërs die de bevolking representeren en zo goed mogelijk hun belangen te behartigen. Hun belangrijkste taken zijn medewetgeving en het controleren van het kabinet (Parlement en Politiek, z.j.-c). De parlementaire discussie bestaat hierdoor voor een groot deel uit het naar voren brengen van voorstellen. Daarvoor wordt er regelmatig een beroep gedaan op de hoeveelheid inwoners van het land dat achter het standpunt staat. Het is immers de verantwoordelijkheid van de parlementariërs om deze groep mensen te vertegenwoordigen. Door deze verantwoordelijkheid van de discussianten is een *argumentum ad populum* in deze context geen zwakke vorm van argumentatie, maar juist een voor de hand liggend argumentatietype. Wijzen op het aantal mensen in de bevolking dat achter een standpunt staat kan de nadruk op de taak van parlementariërs leggen en bijdragen aan de overtuigingskracht van het argument.

Omdat de discussianten zich bewust zijn van de mogelijkheden en beperkingen in het strategisch manoeuvreren van het communicatieve activiteitstype, valt te verwachten dat ze hun strategische manoeuvres daarop aanpassen. De manier waarop taalgebruikers hun *argumentum ad populum* presenteren, zal in de rest van deze scriptie behandeld worden.

3 Inventarisatie van talige verschijningsvormen

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is een inhoudelijke afbakening gegeven van de argumenten die onder het *argumentum ad populum* vallen. De *ad populum*-argumentatie die onder de opgestelde definitie valt kan talig op verschillende manieren worden geformuleerd. De keuze voor de ene presentatiewijze boven de andere kan gezien worden als een strategische keuze door de protagonist. Om inzicht te krijgen in deze keuzes, moet echter eerst duidelijk zijn welke mogelijkheden een discussiant heeft in de presentatie van zijn argument. In dit hoofdstuk wordt een inventarisatie gegeven van de talige mogelijkheden om dit argument te presenteren en wordt uiteengezet op welke manier deze mogelijkheden benut kunnen worden door de discussiant om strategisch te manoeuvreren. De inventarisatie is gebaseerd op een inductieve, kwalitatieve analyse van een verzameling *ad populum*-argumenten uit de argumentatieve praktijk.

Hiervoor is allereerst een verzameling van 31 *ad populum*-argumenten opgesteld, te vinden in Bijlage 1. De argumenten zijn afkomstig uit diverse krantenartikelen en nieuwsbronnen op het internet. Deze verzameling is aangevuld met voorbeelden uit de verzamelingen argumenten die uit de corpora voor het corpusonderzoek worden opgesteld, namelijk de corpora van bijdragen van Geert Wilders en Henk Krol aan de Algemene Politieke Beschouwingen van 2004 tot en met 2016. Deze verzamelingen zijn te vinden in Bijlage 2 en Bijlage 3.⁹

Het doel van deze inventarisatie is om in kaart te brengen welke mogelijkheden een discussiant in de argumentatieve praktijk heeft in de presentatie van zijn *ad populum*-argumentatie en op welke manier hij deze mogelijkheden inzet om strategisch te manoeuvreren. Hiervoor is een afgebakend corpus niet gewenst, omdat dat mogelijke varianten uit zou kunnen sluiten. Daarom is in een zo breed mogelijke context gezocht naar *ad populum*-argumenten. De definitie van *ad populum*-argumentatie zoals in hoofdstuk 2 geformuleerd is hierin steeds als leidraad genomen, maar de talige weergave van argumentatie geeft in sommige gevallen aanleiding tot twijfel over de vraag of een argument onder deze inhoudelijke definitie valt. Daarom is met een 'open blik' gezocht en zijn naast de prototypische gevallen ook twijfelgevallen opgenomen. De minder prototypische varianten van het argument kunnen juist een waardevolle bijdrage leveren aan het onderzoek, omdat ze opvallende kenmerken naar voren brengen. Van Leeuwen (2015, pp. 36-37) beschrijft het belang van een dergelijke inductieve analyse voor stilistisch onderzoek, omdat op voorhand

⁹ De verantwoording van de corpora wordt in hoofdstuk 4 gegeven.

niet duidelijk is welke stilistische (of argumentatieve) verschijnselen in de tekst relevant zullen zijn voor de analyse. In plaats daarvan inventariseert de analist alleen de verschijnselen die opvallen. Deze kunnen in het oog springen door frequentie, maar ook in kwalitatieve zin (p. 37). Zo kan het opvallend zijn dat in sommige gevallen een deel van een argument tegen verwachting in expliciet is of dat een opvallend werkwoord gebruikt wordt. De inductieve analyse heeft op deze manier een inventarisatie van opvallende kenmerken van *ad populum*-argumentatie opgeleverd die de talige mogelijkheden representeren waarin een discussiant strategisch kan manoeuvreren door middel van de presentatie van zijn *ad populum*-argumentatie.

De inventarisatie wordt in dit hoofdstuk als volgt gepresenteerd. Eerst wordt ingegaan op de vraag waarom het standpunt vaak impliciet is in de argumentatie en op de contextafhankelijkheid van het type standpunt (4.1). Vervolgens worden een aantal kenmerken van de talige verschijningsvormen van het argument beschreven, die opvallen omdat ze bijdragen aan de inhoudelijke eigenschappen van het argument (4.2).

3.2 Standpunt

McDonald's, 's werelds grootste keten van hamburger- en fastfoodrestaurants, verkoopt al tientallen jaren wereldwijd grote hoeveelheden hamburgers. Het feit dat er zoveel verkocht werden, is op een slimme wijze ingezet in hun marketingstrategie. Op de wijdverspreide billboards van het restaurant werd namelijk het aantal hamburgers vermeld dat door het bedrijf verkocht was.¹⁰ De (grote) groep mensen die van mening was dat het een goed idee was om een aankoop bij McDonald's te doen (dat valt af te leiden uit het feit dat ze dat hebben gedaan) brengt het bedrijf op deze manier naar voren als argument voor de aannemelijkheid van het impliciete standpunt dat de potentiële consument ook een aankoop bij McDonald's zou moeten doen.

Niet alleen in dit voorbeeld, maar opvallend vaak wordt in de presentatie van een *ad populum*-argument het standpunt impliciet gelaten. Alleen de argumentatie zelf, waarin gesteld wordt dat een grote groep mensen een mening heeft over een bepaald standpunt wordt naar voren gebracht. Het is vaak al voldoende om te beschrijven wat het naar voren gebrachte aantal mensen vindt van een bepaald standpunt, omdat daaruit dan impliciet blijkt dat de protagonist deze mening zelf voorstaat. Een voorbeeld hiervan is (1):

- (1) Yuri van Gelder is mikpunt van spot en leedvermaak op internet. De Lord of the Drinks heeft het zwaar. Biermerk Grolsch probeert leuk mee te doen maar krijgt

¹⁰ Toen McDonald's in 1993 meer dan 100 miljard hamburgers had verkocht, werden de borden permanent naar 99 miljard veranderd, omdat er maar ruimte was voor twee cijfers. Sommige borden gebruikten wel de slogan "Billions and Billions Served".

ook bergen kritiek over zich heen. Met twee ringen maakt Grolsch op Facebook reclame voor Radler 0.0%: 'Voor als je wat langer wilt blijven hangen.' [...] Grolsch laat de post op Facebook staan ondanks de kritiek en de vele mensen die hem smakeloos vinden. "De meerderheid vindt hem leuk. We krijgen ook positieve reacties," zegt Sühre.

(www.ad.nl, *Kritiek op Grolsch over lollige reclame Van Gelder*, 9 augustus 2016)

Hier wordt alleen de mening van de meerderheid naar voren gebracht als argument voor het standpunt dat de reclame met leedvermaak over Yuri van Gelder online moet blijven staan.¹¹ De mening van de meerderheid voert Grolsch op als representatie van het eigen standpunt, dat vervolgens impliciet gelaten kan worden, zoals te zien is in de uitgewerkte argumentatiestructuur:

- (1.) De reclame met leedvermaak over Yuri van Gelder moet op Facebook blijven staan, want
 - 1.1 De meerderheid vindt hem leuk, en
 - (1.1') Als de meerderheid hem leuk vindt, dan moet de reclame met leedvermaak over Yuri van Gelder op Facebook blijven staan

In de meeste gevallen wordt het standpunt niet geëxpliciteerd, wat verklaard zou kunnen worden door het feit dat wat er in het standpunt verwoord wordt meestal ook in het argument gezegd wordt. Als het aantal mensen dat genoemd wordt iets vindt kan uit het feit dat dat argument naar voren gebracht wordt afgeleid worden dat de protagonist het eens is met deze groep mensen.

In de literatuur worden verschillende argumenten genoemd voor het impliciet laten van het standpunt in argumentatie (Shen en Dillard, 2013, pp. 24-25). Zo zijn beweringen over het algemeen overtuigender als de ontvanger zijn eigen conclusie kan trekken. Het expliciteren van een conclusie laat verder duidelijk de intentie zien om te overtuigen en wordt gezien als bedreigender voor de individuele vrijheid. Ten slotte kan een expliciete conclusie de geloofwaardigheid van de spreker verminderen, omdat het laat zien dat hij belang heeft in het overtuigen van de hoorder en daarom als minder betrouwbaar wordt gezien. In het geval van het *argumentum ad populum* komt daar nog bij dat het heel duidelijk is wat het standpunt van de protagonist is, omdat dat in veel gevallen een herhaling is van de mening van de groep

¹¹ Het is wel mogelijk dat in dit krantenartikel slechts een deel van het gesprek is weergegeven en het standpunt in het daadwerkelijke gesprek wel geëxpliciteerd is.

mensen die aangehaald wordt in het argument. Het is daarom over het algemeen strategischer om een standpunt in een *ad populum*-argument impliciet te laten.

Een *ad populum*-argument komt zowel voor ter verdediging van een evaluatief als van een prescriptief standpunt. Dat dit type argument vrijwel nooit aangevoerd wordt ter verdediging van een descriptief standpunt, valt te verklaren uit het feit dat voor het verdedigen van een feitelijke uitspraak het niet voor de hand ligt om meningen aan te voeren. De context van de argumentatieve discussie waarin de argumentatie voorkomt is van invloed op het type standpunt. Zo is het in het politieke domein vrijwel altijd zo dat het gaat om het verdedigen van beleids- of wetsvoorstellen. Het type standpunt dat bij het naar voren brengen van een voorstel hoort, is een prescriptief standpunt.

3.3 Argument

Terwijl het standpunt in *ad populum*-argumentatie vaak impliciet is, wordt het argument vrijwel altijd geëxpliciteerd. Er zijn echter ook gevallen waarin niet het argument naar voren wordt gebracht, maar in plaats daarvan de gevolgtrekking. Dat is bijvoorbeeld het geval in voorbeeld (2):

(2) Het is donderdagavond. Op de Backer- en Ruebweg beland ik in een file. In de auto's voor, achter, links en rechts zitten NAC-fans. Het geel-zwarte sjaaltje stevig om de nek. Ze zijn gespannen. Er staat een wedstrijd voor de deur. Eentje die, zo weet ik, heel belangrijk is. Mij interesseert het nauwelijks. Toch is dat raar. Want als zo veel mensen zo begaan zijn met NAC, dan moet het wel belangrijk zijn. Waarom voel ik dan niks?

(BN/ De Stem, *Oermensen*, 21 mei 2016; onderstreping EvdD)

In dit argument wordt geen standpunt of argument naar voren gebracht, maar alleen de gevolgtrekking, zoals te zien is in de volgende argumentatiestructuur:

- (1) NAC moet wel belangrijk zijn, want
- (1.1) Zo veel mensen zijn begaan met NAC, en
- 1.1' Als zo veel mensen zo begaan zijn met NAC, dan moet het wel belangrijk zijn

Uit de 'als...dan...-constructie' die als gevolgtrekking naar voren wordt gebracht, kunnen het argument en het standpunt duidelijk gereconstrueerd worden, omdat het argument geïmpliceerd is in de gevolgtrekking. De beschrijving van de vele NAC-fans die aan de

gevolgtrekking vooraf gaat, ondersteunt de reconstructie van het argument. Het is daarom niet nodig om het argument zelf nog te expliciteren.

Dit voorbeeld is echter een uitzondering, want in alle andere gevonden gevallen wordt een *ad populum*-argument gepresenteerd door alleen een argument te expliciteren.

Opvallende talige kenmerken van de presentatie van dit argument waarmee de protagonist mogelijk strategisch kan manoeuvreren worden in deze paragraaf besproken.

3.3.1 Perspectiverende werkwoorden

Bij *ad populum*-argumentatie gaat het steeds om de mening of visie van een groep mensen, dus om een bepaald perspectief van deze mensen op het standpunt dat naar voren gebracht wordt. In de taalwetenschap bestaat veel onderzoek naar verschillende manieren om het perspectief van mensen op te voeren. De meest voorkomende manier is door middel van het opvoeren van werkwoordelijke constructies van perceptie (*zien, ontdekken*), cognitie (*weten, hopen, van mening zijn*) en emotie (*vrezen, verheugen*) (Sanders, 2009, p. 3). Met deze perspectiverende werkwoorden wordt de aanwezigheid en soms de inhoud van het bewustzijn van de persoon (of meerdere personen in het geval van *ad populum*-argumentatie) aangeduid, zonder dat het nodig is die persoon te citeren (Sanders, 2009, p. 3). Het is een vereiste voor *ad populum*-argumentatie dat de mening van een groep mensen wordt weergegeven, dus wordt het argument vrijwel altijd gepresenteerd met één van deze werkwoorden. In de volgende voorbeelden worden *ad populum*-argumenten opgevoerd met respectievelijk een werkwoord van cognitie (3) een werkwoord van perceptie (4) en een werkwoord van emotie (5):

(3) Wat haar als aanstaande moeder eerst 'ondoenlijk, misschien zelfs onmenselijk' leek, vindt ze inmiddels heel gewoon, want iedereen *vindt* het gewoon.
(Psychologie Magazine, *Echt vrije keuze*, maart 2016; cursivering EvdD)

(4) Er komt een gigantische catastrofe op ons af. Heel Nederland *voelt* het. Heel Nederland *ziet* het.
(Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, *APB 2015*, 16 september 2015; cursivering EvdD)

(5) We proberen juist te zorgen voor minder regels, want veel mensen *ergeren* zich daaraan en we moeten daar dan ook weer op handhaven.
(AD/ Rivierenland, *We willen graag lantaarnpalen*, 24 maart 2016; cursivering EvdD)

De afwezigheid van een perspectiverend werkwoord duidt er echter niet op dat er geen perspectief wordt opgevoerd. Het perspectief van mensen kan namelijk ook op andere manieren worden opgevoerd. Eén van die manieren is door middel van een werkwoordelijke constructie die een idiomatische betekenis aanneemt die ook naar het bewustzijn van een groep mensen verwijst. Een voorbeeld hiervan is het volgende argument van Geert Wilders in de APB van 2015:

(6) De werkelijkheid is dat miljoenen Nederlanders *nee zeggen* tegen nog meer asielzoekers, want Nederlanders zijn niet gek.

(Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, *APB 2015*, 16 september 2015; cursivering EvdD)

Hoewel er in dit fragment geen werkwoord van cognitie, perceptie of emotie opgevoerd wordt, geeft de werkwoordelijke constructie 'nee-zeggen' toch de mening van 'miljoenen Nederlanders' weer en wordt er op die manier naar hun bewustzijn verwezen. Dat komt doordat met deze constructie een idiomatische betekenis wordt opgeroepen, waarin met 'nee-zeggen' niet naar de descriptieve handeling verwezen wordt, maar naar het weergeven van een mening die ergens tegenin gaat. Dat met deze werkwoordelijke constructie inderdaad naar het bewustzijn van 'miljoenen Nederlanders' wordt verwezen, blijkt uit de bijzin die volgt op het *argumentum ad populum*, waarin wel expliciet een verwijzing naar de cognitie van Nederlanders gemaakt wordt. Dat Nederlanders 'niet gek' zijn, wordt ter verklaring opgevoerd van de mening die ze vertolken in de voorgaande zin.

Ook in het volgende voorbeeld uit een *ad populum*-argument door Henk Krol is er sprake van een werkwoordelijke constructie met een idiomatische betekenis die een perspectief weergeeft van de groep mensen die genoemd wordt:

(7) Ik denk dat al die ouderen u graag *de hand* zouden *geven* als het evenredig gebeurde, als zij procentueel net zo veel zouden bijdragen als alle anderen, maar de cijfers bewijzen dat dat niet waar is.

(Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, *APB 2014*, 17 september 2014; cursivering EvdD)

Met de uitdrukking 'de hand geven' wordt in deze context niet de descriptieve betekenis bedoeld, maar wordt de mening van 'al die ouderen' weergegeven. Daarmee wordt zonder een perspectiverend werkwoord te gebruiken toch een perspectief opgevoerd.

In andere gevallen waarin geen perspectiverend werkwoord gebruikt wordt, wordt uit de betekenis van het werkwoord toch duidelijk dat er een perspectief wordt opgevoerd. Dat is bijvoorbeeld zo in de volgende argumentatie van Wilders:

(8) Dat is de wereld op zijn kop: tweederde van de Nederlandse kiezers *stemde* eerder dit jaar tegen de Europese grondwet en wij zouden meer dan tweederde per inwoner meer aan Europa gaan betalen!

(Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, *APB 2005*, 21 september 2005; cursivering EvdD)

Hoewel het werkwoord 'stemmen' zelf geen perspectief opvoert maar een beschrijving geeft van een handeling, valt uit de betekenis af te leiden dat met deze actie toch een mening wordt gegeven.

In andere gevallen waarbij er geen perspectiverend werkwoord gebruikt wordt, blijkt niet uit het werkwoord zelf, maar uit andere informatie uit de context dat het gaat om de mening of het perspectief van de groep mensen die opgevoerd wordt in het argument. Dat is bijvoorbeeld zo in het volgende *ad populum*-argument van Henk Krol:

(9) We ontvangen honderden e-mails en brieven van mensen die ons duidelijk maken dat er bij hen geen cent meer valt weg te grissen.

(Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, *APB 2012*; 13 november 2012)

De beschrijving van de honderden e-mails en brieven waarmee mensen duidelijk maken wat ze vinden, geeft hier hun mening weer zonder hun perspectief expliciet met een perspectiverend werkwoord op te voeren.

Een discussiant kan strategisch manoeuvreren met het gebruik van een perspectiverend werkwoord in een *argumentum ad populum*, omdat met deze werkwoorden het perspectief van de mensen die aangehaald worden benadrukt wordt, wat helpt om overtuigd te worden van de autoriteit van het aantal. Voor de formulering van een *argumentum ad populum* ligt een werkwoord van cognitie het meest voor de hand, omdat deze werkwoorden de gedachten van mensen weergeven en zo een mening van die mensen naar voren kunnen laten komen. Zo zijn de werkwoorden 'vinden' en 'willen' werkwoorden die vooral in *ad populum*-argumentatie gebruikt worden. Juist omdat deze werkwoorden de 'standaardvorm' zijn in de presentatie van *ad populum*-argumentatie, vallen ze niet op en

hebben ze geen bijzondere retorische kracht. Wanneer een werkwoord (licht) afwijkt van de verwachting, zoals bij de werkwoorden van emotie en perceptie, kan er een groter effect teweeg gebracht worden, omdat het opvalt bij de antagonist. Werkwoorden van emotie kunnen strategisch ingezet worden door de protagonist, omdat hiermee gerefereerd kan worden aan al aanwezige emoties over het onderwerp van de argumentatie bij de antagonist. Wanneer de antagonist zich herkent in de emotie die de groep mensen in het argument ervaart, is het strategisch om die emotie te benoemen, zodat de emotie aangewakkerd wordt bij de antagonist. De effectiviteit van *pathos* op de overtuigingskracht van argumentatie wordt al door Aristoteles beschreven (Aristoteles, 2004, pp. 93- 132). Hoewel minder dan bij een werkwoord van emotie, kan een werkwoord van perceptie op een al aanwezig perspectief bij de hoorder inspelen, zoals een werkwoord van emotie in kan spelen op al aanwezige emoties. De effectiviteit van deze werkwoorden is afhankelijk van de mate waarin de emoties of het perspectief van de groep mensen in het argument al (gedeeltelijk) aanwezig zijn bij de antagonist.

3.3.2 Talige representaties van aantallen

Naast de uitdrukking van een mening van een groep mensen, moet er voor de presentatie van *ad populum*-argumentatie ook een formulering gevonden worden om de hoeveelheid van mensen die achter deze mening staat te verwoorden. *Ad populum*-argumentatie wordt vaak in verband wordt gebracht met het aandragen van een meerderheid van een bepaalde groep mensen (de naam *appeal to the majority* wordt ook wel als synoniem gebruikt). Echter, alle argumenten waarin de autoriteit van het aantal mensen ter ondersteuning wordt aangedragen voor een standpunt, vallen onder het type argumentatie. Dit aantal kan op verschillende manieren worden gepresenteerd in de argumentatie.

Aantallen worden in taal uitgedrukt door middel van telwoorden of rangtelwoorden, die onderverdeeld kunnen worden in bepaalde en onbepaalde (rang)telwoorden. Bepaalde (rang)telwoorden drukken een precies aantal of rangnummer uit (*één, twee, duizend, eerste, tweede* etc.) en onbepaalde telwoorden drukken een niet gepreciseerd aantal of rangtelnummer uit (*veel, meer, meest*). Naast de talige verwijzing naar een aantal, kan de kwantiteit van meningen ook op een indirecte manier gerepresenteerd worden door een groepsnaam. In de presentatie van *ad populum*-argumentatie wordt van al deze manieren gebruikgemaakt en in veel gevallen ook in combinatie met elkaar.

De meest precieze aantallen worden uitgedrukt in cijfers of in de talige vorm daarvan: bepaalde (rang)telwoorden). In principe kunnen alle aantallen boven de één in het *ad*

populum-argument voorkomen als aanduiding van de kwantiteit aan meningen.¹² Ook kan het cijfer of bepaald (rang)telwoord gevolgd worden door een specificering van de groep mensen die het betreft, zoals in voorbeeld (7) het geval is. In dit voorbeeld wordt bovendien nog een keer naar dezelfde groep van 'vijftig wetenschappers' verwezen, maar dit keer door alleen een groepsnaam 'de hoogleraren' te noemen.

(10) *Vijftig wetenschappers* hebben zich achter de actie van Wakker Dier tegen de kiloknaller geschaard. [...] *De hoogleraren* delen de mening van de organisatie dat supermarkten met de reclames voor industrievlees een 'grote negatieve invloed hebben op dieren en boeren'.

(Leidsch Dagblad, *Hoogleraren: Geen kiloknaller*, 19 april 2016; cursivering EvdD)

Een tweede manier om aantallen uit te drukken met *ad populum*-argumentatie is door het gebruik van onbepaalde (rang)telwoorden. Deze uitdrukkingen worden in de taalwetenschap ook wel 'kwantoren' genoemd. Kwantoren zijn een gevarieerde groep talige uitdrukkingen, waarvan sommige vaag of onduidelijk zijn en anderen juist een precieze kwantiteit uitdrukken (Nouwen, 2010, p. 2). Bij de presentatie van *ad populum*-argumentatie zijn deze woorden nodig om uit te drukken dat er naast de spreker méér mensen achter het standpunt staan. Deze kwantificerende uitdrukkingen staan over het algemeen niet volledig gelijk aan hoeveelheden, kwantiteiten, nummers, frequenties of proporties, maar de oordelen over de semantische waarde van de woorden verschillen erg per taalgebruiker (Nouwen, 2010, p. 2). Een uitdrukking die een grotere hoeveelheid uitdrukt, zal echter over het algemeen meer argumentatieve kracht hebben, maar daarmee ook meer bewijslast met zich meebrengen. In *The Syntax of Dutch* (Broekhuis en Den Dikken, 2012, pp. 869-940) wordt eerst een onderscheid gemaakt tussen drie verschillende soorten kwantoren: universele kwantoren (o.a. *ieder(een)*, *elk*, *alle*), existentiële kwantoren (o.a. *sommige*, *enkele*, *enige*) en graadaanduidende kwantoren (o.a. *veel*, *meer*, *meeste*). *Ad populum*-argumentatie kan gepresenteerd worden met elk van deze varianten van kwantoren.

Naast representaties van het aantal mensen in cijfers of in kwantoren, wordt dit aantal in *ad populum*-argumentatie ten slotte soms aangegeven door te verwijzen naar een

¹² In het geval dat een argument één andere mening aandraagt doet het argument geen beroep meer op de kwantiteit aan meningen, maar wordt de autoriteit van de persoon die deze mening voorstaat opgevoerd.

groepsnaam, zoals in voorbeeld 10 ook al gedaan werd.¹³ Dat kan bijvoorbeeld door naar de meervoudsvorm van een identiteitskenmerk te verwijzen dat overeenkomt bij de leden van de groep, zoals de ‘Nederlanders’, de ‘wetenschappers’ of de ‘ouderen van Nederland’. Een andere manier waarop een groepsnaam gevormd kan worden, is door middel van een metonymische relatie, zoals Geert Wilders bijvoorbeeld doet wanneer hij ‘Nederland’ opvoert als verwijzing naar de inwoners van dat land, zoals in voorbeeld (8):

- (11) U [de heer Roemer voor de SP] bent de vluchtelingenpartij van Nederland!
Waarom doet u dat nou? *Nederland* heeft daar genoeg van, nog los van alle financiële gevolgen ervan.
(Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, *APB 2016*, 21 september 2016; cursivering EvdD)

Elk van de drie manieren die in deze paragraaf behandeld zijn kunnen in een *ad populum*-argument voorkomen om te verwijzen naar de groep mensen die een bepaalde mening heeft. Een andere veelvoorkomende manier waarop naar een groep mensen verwezen kan worden, is door te wijzen op het belang van een groep mensen, terwijl niet geëxpliciteerd wordt wat hun eigen standpunt is. Een voorbeeld is de volgende verwijzing naar de kiezer door Wilders in de APB van 2007: ‘Iedereen die in de grote stad door een of andere wijk loopt, heeft last van dat Marokkaanse tuig’. Wanneer Wilders op deze manier verwijst naar het belang van een aantal mensen, wekt hij de suggestie dat deze mensen ook achter hetzelfde standpunt zouden staan, door naar voren te brengen dat het in hun eigenbelang zou zijn. Hierdoor kan een verwijzing naar het belang van een groep lijken op een *argumentum ad populum*. Toch is daar in deze gevallen geen sprake van, omdat de groep mensen niet actief een stelling inneemt.

De mogelijkheden in de manier waarop het aantal mensen gerepresenteerd wordt in een *ad populum*-argument kunnen, afhankelijk van de context, op verschillende manieren strategisch ingezet worden. Bepaalde (rang)telwoorden kunnen ingezet worden om statistisch bewijs te leveren: precieze percentages of aantallen mensen die een bepaalde mening hebben. Door een kwantor of een groepsnaam in te zetten wordt er geen precies bewijs geleverd, maar alleen een benadering gegeven van het aantal mensen. Uit onderzoek blijkt dat over het algemeen statistisch bewijs overtuigender is dan het geven van voorbeelden of anekdotes (Allen en Preiss, 1997; Hornikx en Hoeken, 2007). Dit suggereert dat het effectief is om

¹³ Wanneer de argumentatieve kracht van de argumentatie overwegend uit de autoriteit van bepaalde kenmerken van de groep gehaald wordt, is er overigens geen sprake meer van *ad populum*-argumentatie, maar van autoriteitsargumentatie.

precieze cijfers te noemen in het argument. Het naar voren brengen van statistisch bewijs is echter alleen strategisch als de protagonist aanvullend bewijs heeft bij de cijfers die hij naar voren brengt, omdat het anders bij de hoorder juist een kritische reactie kan oproepen. Een voordeel bij het gebruik van kwantoren is dat de oordelen over de semantische waarden van de woorden sterk uiteenlopen. De mening van taalgebruikers verschilt over het precieze aantal mensen dat bedoeld wordt als het gaat om 'veel' of 'de meeste'. Hierdoor heeft de protagonist bij het gebruik van deze woorden niet de bewijslast die hij heeft bij een bepaald (rang)telwoord. Hij heeft namelijk de ruimte om bij de vraag of inderdaad het aantal mensen dat hij noemt achter de mening staat, te reageren dat hij minder of meer mensen bedoelde met de kwantor. Een groepsnaam kan strategisch zijn om een groot aantal mensen weer te geven dat een eigenschap deelt die relevant is voor het standpunt. Zo is het bij het standpunt dat er een stadspark moet komen in gemeente X strategisch om de groepsnaam 'inwoners van gemeente X' in te zetten, omdat de gemeenschappelijke eigenschap van deze groepsleden, dat zij in gemeente X wonen, relevant is voor het onderwerp in het standpunt.

3.4 Conclusie

Verschillende opvallende kenmerken in de presentatie van het *argumentum ad populum* in de argumentatieve praktijk hebben geleid tot de inventarisatie van talige mogelijkheden die een protagonist ter beschikking staan in deze presentatie van het argument. Over de keuzes die de protagonist kan maken uit deze talige mogelijkheden is daarnaast een analyse gemaakt van het strategisch potentieel. Hiermee is duidelijk geworden hoe een protagonist door middel van de presentatie van het *argumentum ad populum* strategisch kan manoeuvreren.

Ten eerste kan het als een strategisch manoeuvre gezien worden van de protagonist om het standpunt impliciet te laten. Het standpunt kan namelijk afgeleid worden uit de presentatie van het argument, omdat aangenomen kan worden dat de protagonist het standpunt van de groep mensen die hij naar voren brengt zal delen. Bovendien wordt door het impliciet laten van de mening van de protagonist zelf de mening van het aantal mensen dat naar voren wordt gebracht in het argument juist benadrukt, wat ten goede komt van de kracht van de autoriteit in de argumentatie.

Ten tweede kan de protagonist strategisch manoeuvreren in de keuze van het werkwoord in het *ad populum*-argument. Een perspectiverend werkwoord zorgt ervoor dat de hoorder het perspectief aanneemt van het aantal mensen dat genoemd wordt in het argument. In het uitdrukken van een mening ligt een werkwoord van cognitie het meest voor de hand, maar heeft over het algemeen geen strategische meerwaarde, omdat het voor de hoorder niet opvalt. Het inzetten van een werkwoord van perceptie of een werkwoord van emotie is een meer afwijkende keuze en kan er daarom beter in slagen om de hoorder te laten

verplaatsen in het perspectief van de groep mensen die naar voren wordt gebracht in het argument. Dat is echter alleen het geval als ingespeeld wordt op al aanwezige emoties of een al aanwezig perspectief van de groep.

Ten slotte kan de protagonist een strategische manoeuvre uitvoeren in de manier waarop het aantal mensen gepresenteerd wordt in een *argumentum ad populum*. De effectiviteit van deze keuze is echter contextafhankelijk. In sommige gevallen is het strategisch om een bepaald (rang)telwoord te noemen, omdat statistisch bewijs overtuigend kan zijn. In dat geval is het wel van belang dat de protagonist aanvullend bewijs heeft dat de cijfers ondersteunt, omdat het naar voren brengen van precieze cijfers een kritische reactie teweeg kan brengen. Het kan ook strategisch zijn om een kwantor naar voren te brengen, omdat dit minder bewijslast met zich meebrengt en deze formuleringen bovendien het grote aantal benadrukt. Een groepsnaam kan strategisch zijn wanneer de identiteit van een groep bij kan dragen aan de autoriteit van het aantal mensen dat naar voren gebracht wordt.

4 Methode

4.1 Inleiding

Op basis van de inventarisatie van talige mogelijkheden om het *argumentum ad populum* mee te presenteren, is het interessant om te weten hoe deze mogelijkheden in de argumentatieve praktijk benut worden. Daarom wordt in dit hoofdstuk een methode beschreven voor een corpusonderzoek waarin een casus bestudeerd wordt van een taalgebruiker waarvan de verwachting bestaat dat hij veelvuldig gebruikmaakt van *ad populum*-argumentatie, namelijk de politicus Geert Wilders (PVV). De vraag die in het corpusonderzoek centraal staat is:

Hoe manoeuvreert Geert Wilders strategisch met de presentatie van zijn *ad populum*-argumentatie?

Het corpusonderzoek is gebaseerd op de methodologische uitgangspunten voor empirisch onderzoek uit de pragma-dialectiek (Van Eemeren en Garssen, 2007; Van Eemeren, 2010). Aangezien het onderzoek zich richt op de presentatie van de argumentatie, worden deze uitgangspunten aangevuld met inzichten uit de stilistiek. Deze discipline onderzoekt stijl als keuzes die gemaakt worden uit het repertoire van taal (Leech en Short, 2007, p. 31).

In dit hoofdstuk worden eerst de methodologische uitgangspunten beschreven (4.1), vervolgens wordt een verantwoording gegeven voor het gekozen materiaal en de gekozen politici (4.2) en ten slotte een werkwijze geschetst (4.3).

4.2 Methodologische uitgangspunten

Pragma-dialectisch onderzoek is onder te verdelen in vijf componenten: filosofisch onderzoek, theoretisch onderzoek, reconstructieonderzoek, empirisch onderzoek en praktijkonderzoek (Van Eemeren en Garssen, 2007, p. 193). In hoofdstuk 2 is een theoretisch onderzoek uitgevoerd naar de afbakening van *ad populum*-argumentatie dat onderdeel is van een reconstructieonderzoek. Omdat de uitgebreide pragma-dialectiek de notie 'strategisch manoeuvreren' als uitgangspunt heeft, richt het onderzoek zich niet meer alleen op abstracte ideaalmodellen, maar heeft het vaker betrekking op de manier waarop argumentatie zich in de argumentatieve praktijk manifesteert in concrete gebruiksccontexten (Van Eemeren, 2010, pp. 171-172). In het onderdeel van de scriptie dat volgt wordt daarom een empirisch onderzoek uitgevoerd, waarin inzicht verkregen wordt in één van de drie aspecten van strategisch manoeuvreren, namelijk de presentatie van argumentatie in de argumentatieve praktijk.

Empirisch onderzoek binnen de pragma-dialectiek omvat zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek, waarbij het kwalitatieve onderzoek al dan niet als voorbereiding op het kwantitatieve onderzoek kan dienen (Van Eemeren en Garssen, 2007, p. 193). Een

kwantitatieve analyse van drogredenen in de argumentatieve praktijk gebaseerd op inzichten over strategisch manoeuvreren kan inzicht geven in de manier waarop drogredenen ‘werken’ en leiden tot hypothesen over de factoren die drogredenen redelijk laten lijken (Van Eemeren, 2010, p. 271). Deze hypothesen kunnen vervolgens door middel van kwantitatief onderzoek getest worden. Onder verschillende soorten kwantitatief empirisch onderzoek is corpusonderzoek erg in opmars (Van Eemeren en Garssen, 2007, p. 195). Van Eemeren en Garssen beschrijven dit type onderzoek als onderzoek waarin wordt uitgegaan van een vastomlijnde verzameling data en optimaal gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden die digitalisering biedt, met name wat betreft het ordenen en het tellen. Het corpusonderzoek in deze scriptie richt zich op de presentatie van argumentatie. Gezien deze talige benadering worden ook methodologische uitgangspunten uit de stilistiek betrokken. Ook hier wordt het belang van een combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek benadrukt. Voor een stilistische analyse die patronen in een tekst aan het licht brengt is een kwantitatieve analyse noodzakelijk (Van Leeuwen, 2015, p. 33). Volgens Van Leeuwen (2015, p. 35) is het vinden en benoemen van stijlpatronen echter geen doel op zich, maar staat het in dienst van een type onderzoeksvraag waarvoor uiteindelijk altijd nog kwalitatieve analyse noodzakelijk is. Een kwantitatieve analyse alleen geeft namelijk geen inzicht in de *functie* van de stilistische kenmerken. Bovendien is de manier waarop een effect tot stand komt complex: vaak leidt juist een combinatie van verschillende stilistische middelen en de interactie tussen die middelen tot het effect. Daarvoor is het nodig een *interpretatie* van de gevonden patronen te geven door middel van een kwalitatieve analyse. De resultaten van de kwantitatieve analyse zullen daarom in het corpusonderzoek op een kwalitatieve wijze geïnterpreteerd worden met behulp van de bevindingen uit de inductieve inventarisatie die in hoofdstuk 3 zijn beschreven. Zo zullen niet alleen de opvallende stijlmiddelen in de *ad populum*-argumenten op het spoor gekomen worden, maar zal er ook een verklaring gezocht worden voor deze opvallendheden.

Om kwantitatieve uitspraken te doen over de mate waarin stilistische verschijnselen voorkomen in een corpus, is het nodig een relatieve norm van vergelijking te gebruiken (Leech en Short, 2007, p. 41). Alleen met behulp van een relatieve norm op basis van een vergelijkbare tekst of corpus kunnen uitspraken over de frequentie van voorkomens gedaan worden. Een absolute norm is vrijwel onmogelijk, omdat dan een representatief corpus opgesteld zou moeten worden van vrijwel alle schriftelijke tekstsoorten (Van Leeuwen, 2015, p. 32). Bovendien zou een cijfer over de mate waarin een stilistisch kenmerk voorkomt niet als empirische realiteit in de hoofden van taalgebruikers kunnen functioneren: zij hebben geen kennis van een ‘abstract’ gemiddelde als ‘1,2 graadaanduidende adjectieven per zin’ (Van Leeuwen, 2015, p. 32). Door een relatieve norm te gebruiken wordt het daarentegen

makkelijker een beeld te vormen van de resultaten van de stilistische analyse. Over de keuze voor de tekst die ter vergelijking dient, wordt door Leech en Short (2007, p. 42) genoemd dat deze in 'the same category of writing' zou moeten vallen.

De teksten in deze scriptie zijn uitgekozen op basis van de indruk dat Geert Wilders en Henk Krol relatief veel gebruikmaken van *ad populum*-argumentatie. Een dergelijke indruk waarop stilistisch onderzoek gebaseerd is, zou echter niet enkel gebaseerd moeten zijn op de mening van de analist, die hij vervolgens met stilistische verschijnselen uit de tekst bevestigt (Van Leeuwen, 2015, p. 25). In dat geval bestaat namelijk het gevaar dat de interpretaties die aan de tekst toegekend worden de politieke voorkeuren van de analist weerspiegelen (Van Leeuwen, 2015, p. 25). Daarom is het van belang dat de indruk een intersubjectieve grondslag kent, door onafhankelijke evidentie aan te dragen die de indruk bevestigt. Dat is bijvoorbeeld mogelijk door oordelen van opinievormers te vergelijken met de eigen indruk van de tekst (Van Leeuwen, 2015, p. 26). Naast de oordelen van opinievormers, is er ook onderzoek gedaan naar de mate waarin Geert Wilders te karakteriseren is als 'populist' en gebruikmaakt van 'populistisch taalgebruik'. De oordelen van opinievormers worden daarom aangevuld met inzichten van theoretici hierover.

Over de mate waarin Wilders en Krol gebruikmaken van *ad populum*-argumentatie is nog niets geschreven, maar ik verwacht dat een karakterisering als 'populist' of een sterke mate van 'populistisch taalgebruik' een goede aanwijzing geeft dat een politicus vaak een beroep doet op een *argumentum ad populum*. Die verwachting baseer ik op de definitie van populisme. Vossen (2009, p. 19) stelt dat populisten ervan overtuigd zijn dat de bestaande politiek beheerst wordt door een sterke morele tegenstelling tussen twee homogene groepen: het deugdzame volk en de corrupte elite. Ze zien zichzelf als vertegenwoordigers of zelfs als belichaming van dat volk. Omdat populisten als 'de stem van het volk' willen optreden, verwacht ik dat ze vaak een verwijzing naar de mening van (een deel van) dat volk zullen maken en daarmee een beroep doen op een *argumentum ad populum*.

4.3 Verantwoording van het gekozen materiaal en de gekozen politici

Voor het empirische onderzoek zijn keuzes gemaakt in het materiaal die in dienst staan van het doel van het onderzoek en die voldoen aan de methodologische uitgangspunten zoals die in paragraaf 4.2 geschetst zijn. Het corpus dat is opgesteld is een corpus van bijdragen van Geert Wilders aan de Algemene Politieke Beschouwingen (APB) van 2004 tot en met 2016.¹⁴ Om een relatieve norm te kunnen stellen is ter vergelijking ook een corpus van bijdragen van Henk Krol aan de APB van 2012 tot en met 2016 opgesteld. De keuze voor deze politici en

¹⁴ In 2012 was er een demissionair kabinet en werd om die reden afgezien van algemene beschouwingen. In dat jaar heb ik gekeken naar de regeringsverklaring.

corpora heeft verschillende redenen.

Ten eerste is het van belang dat op basis van het corpus een verzameling argumenten bestaat dat groot genoeg is om er een betekenisvol kwantitatief en kwalitatief onderzoek op uit te voeren. Een grotere verzameling argumenten zorgt ervoor dat kwantitatieve uitspraken meer waarde krijgen. De keuze voor materiaal uit de APB zorgde ervoor dat het corpus groot van omvang kon worden, omdat de teksten makkelijk raadpleegbaar zijn en door de jaren heen steeds bestaan uit contextueel vergelijkbare teksten. Verder is het politieke domein waarin het debat plaatsvindt relevant voor het type argumentatie. Walton (1999, p. 230) benadrukt dat de relevantie van een *ad populum*-argument afhankelijk is van de dialectische context waarin het argument voorkomt. In een relevante context zal een type argumentatie vaker voorkomen. Zo is het *ad populum*-argument volgens Walton vaak in een 'persuasion dialogue' of dialoog van 'deliberation'. Het is echter niet duidelijk in welke concrete contexten sprake is wel deze verschillende 'typen' van dialoog. In de pragma-dialectiek worden deze type dialogen gekoppeld aan 'domeinen van communicatieve activiteit' (Van Eemeren, 2010, p. 143). Zo wordt duidelijk dat het genre 'deliberation' vooral voorkomt binnen het domein van politieke communicatie. In dit domein is het naar voren brengen een *argumentum ad populum* dus relevant en zal daarom relatief veel voorkomen.

Ten tweede is de keuze van dit corpus gebaseerd op de beschikbaarheid van een relatief vergelijkingspunt. De APB vormen een grote verzameling spreekteksten van meerdere politici in dezelfde context, waardoor goed een vergelijkbaar corpus teksten opgesteld kan worden. Voor het onderzoek naar de presentatie van *ad populum*-argumentatie door Wilders is een corpus van bijdragen aan de APB door Henk Krol (50PLUS) gekozen als relatief vergelijkingspunt. De keuze van dit corpus is gebaseerd op mijn indruk dat ook Henk Krol, net als Geert Wilders, een populistische politieke (communicatie)stijl heeft. Het is interessant om twee populisten tegen elkaar af te zetten, omdat ik verwacht dat populisten het *argumentum ad populum* relatief vaak inzetten. Dit zorgt ten eerste voor grotere verzamelingen met argumenten. Daarnaast is juist het feit dat het taalgebruik onderdeel is van een bredere politieke stijl interessant, omdat het kenmerk van *ad populum*-argumentatie om een grote groep mensen op te voeren samen lijkt te gaan met het doel van een populist om op te treden als de 'stem van het volk'. De vraag is op welke manier politici de talige mogelijkheden in de presentatie van *ad populum*-argumentatie (zoals beschreven in hoofdstuk 3) strategisch inzetten om de doelen te bereiken die passen bij een populistische politieke stijl. Volgens Vossen (2009, p. 7) blijft er zonder een specifieke communicatiestijl en charismatisch leiderschap weinig over van het populistisch fenomeen. Het valt dus te verwachten dat de talige keuzes van populistische politici passen binnen hun populistische politieke stijl.

Ten derde is de indruk dat Geert Wilders en Henk Krol een populistische politieke (communicatie)stijl hanteren niet alleen een indruk van de analist, maar deze kan ondersteund worden door onafhankelijke evidentie uit de literatuur en oordelen uit de media.¹⁵ Geert Wilders was vanaf augustus 1998 Tweede Kamerlid voor de VVD (Parlement en Politiek, z.j.-a), maar werd onafhankelijk kamerlid vanaf september 2004. Tussen 2004 en 2006 vormde hij een eenmansfractie die aangeduid werd als de 'Groep Wilders'. Vanaf 2006 nam hij deel aan de verkiezingen, nu onder de naam 'Partij voor de Vrijheid' (PVV). Wilders is het enige lid van de PVV en lijsttrekker bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2006, 2010 en 2012. De PVV geldt als een partij die populistisch is, met zowel conservatieve en liberale, 'rechtse' en 'linkse' standpunten (Parlement en Politiek, z.j.-b). In een artikel in het *NRC Handelsblad* (12 maart 2011) stelt Wilders "ons pragmatisme is onze belangrijkste ideologie" en geeft vervolgens aan dat pragmatisme ook wel als 'populisme' te omschrijven valt, maar dat hij pragmatisme noemt omdat populisme een negatieve connotatie heeft. Naar de kiezer luisteren vindt hij echter "iets moois". Vossen (2009) heeft onderzocht in hoeverre Wilders voldoet aan de kenmerken van een populist en concludeert dat hij zich steeds meer in de populistische richting ontwikkeld heeft.

Ook over het taalgebruik van Wilders is opgemerkt dat het als populistisch te karakteriseren is. Van Leeuwen (2015) heeft aangetoond dat de ontwikkeling in het gedachtegoed van Wilders richting een populistische stijl ook een andere wijze van formuleren met zich mee heeft gebracht. De Landtsheer, Kalkhoven en Broen (2011) beargumenteren dat het taalgebruik van Wilders in lijn met de inhoudelijke kenmerken van populisme gekenmerkt wordt door een gebrek aan nuance, sterke overdrijvingen en antipolitiek discours. Het belangrijkste kenmerk van populisme als politieke communicatiestijl is volgens Jagers en Walgrave (2007, p. 322) dat het refereert naar de mensen en zijn acties rechtvaardigt door een beroep te doen op en te identificeren met de mensen. Verwijzen naar de gerechtvaardigde acties of ideeën van 'de mensen' komt overeen met de kenmerken van *ad populum*-argumentatie.

Naar het taalgebruik van Krol is nog niet zoveel onderzoek gedaan als naar het taalgebruik van Wilders, maar op basis van media-oordelen kan vastgesteld worden dat zijn politieke stijl, net als die van Wilders, populistisch te noemen is. Door een populistische politieke stijl is het waarschijnlijk dat hij ook een populistische communicatiestijl zal hanteren. Om dezelfde reden als voor Wilders hierboven genoemd is, geeft dit ook een gerechtvaardigde

¹⁵ Wat door theoretici en opinievormers geschreven is over beide politici, is toepasbaar op de APB, omdat dit debat als prototypisch te zien is voor de politieke stijl en het taalgebruik van beide politici. De toespraken tijdens de APB door de verschillende fractieleiders trekken veel media-aandacht en dragen bij uitstek bij aan de beeldvorming van politici (Van Leeuwen, 2015, p. 94).

onderbouwing voor de verwachting dat hij relatief vaak gebruik zal maken van *ad populum*-argumentatie. In *NRC Handelsblad* wordt Krol beschreven als een ‘echte populist’, omdat hij een voorstel doet dat de kiezer die Krol wil aanspreken als ‘muziek in de oren’ klinkt (Weyenberg, 2016). Ook over het taalgebruik van Krol is opgemerkt dat het ‘populistisch’ is. In een interview met Krol in *Vrij Nederland* komt de tekst van de campagnespot van 50PLUS ter sprake (Broer en Van Weezel, 2017). Daarover wordt gesteld “Een tikje populistisch is het wel: pik het niet langer!”, waarop Krol antwoord “Daar is helemaal niks mis mee. Die taal is nodig op de doelgroep te bereiken”. In *Trouw* wordt de volgende uitspraak van Krol aangehaald uit een persbericht uit 2012: “Veel ouderen hebben meer en meer het gevoel dat het een doel is geworden 50-plussers door armoede zover te krijgen dat ze via een hongerdood eerder sterven, zodat ze korter een AOW-uitkering krijgen” (Weel, 2013). De methode die Krol hanteert noemen criticasters ‘populistisch’, schrijft Weel over de uitspraak.

De verschillende redenen die aangehaald zijn ondersteunen de keuzes voor de verschillende corpora en politici. De parlementaire toespraken die gebruikt worden zijn onderdeel van de schriftelijke versies van de Algemene Politieke Beschouwingen zoals die zijn weergegeven in de Handelingen der Staten-Generaal. Deze teksten zijn geen letterlijke weergave van wat er gezegd wordt, maar een geredigeerd woordelijk verslag. De keuze voor deze versies van de toespraken is een praktische: de toespraken van alle Algemene Politieke Beschouwingen vanaf 1995 zijn digitaal toegankelijk.¹⁶ De ingediende moties tijdens de debatten zijn buiten beschouwing gelaten.

4.4 Werkwijze

Met het beschreven corpus wordt een onderzoek uitgevoerd naar de strategische presentatie van *ad populum*-argumentatie door Geert Wilders. Het corpusonderzoek bouwt voort op de inventarisatie van mogelijke talige verschijningsvormen zoals in hoofdstuk 3 beschreven. Daarvoor is de volgende werkwijze gehanteerd.

Voordat naar de keuzes wordt gekeken die Wilders gemaakt heeft in de talige mogelijkheden om het argument mee te presenteren, is het belangrijk om te kijken of de aanname dat Wilders opvallend veel *ad populum*-argumentatie gebruikt klopt. Het corpus bestrijkt verder een lange tijdspanne van 12 jaar, namelijk van 2004 tot en met 2016. Daarom is het interessant om te bestuderen of de mate waarin hij dit argument naar voren brengt door de jaren heen verandert. Een toenemend gebruik van dit type argumentatie zou bijvoorbeeld een aanwijzing geven voor het feit dat de strategische keuzes in de presentatie een deel zijn van een meer populistische politieke (communicatie)stijl, omdat hierin in dezelfde jaren ook

¹⁶ De Handelingen zijn raadpleegbaar via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl>.

een opwaartse trend te zien is (Vossen, 2009; Van Leeuwen, 2015).

Vervolgens wordt onderzocht welke talige mogelijkheden in de presentatie van de argumentatie door Wilders ingezet worden. Ten eerste worden beide corpora doorgenomen en worden de *ad populum*-argumenten verzameld. Dat gebeurt door de definitie van dit type argumentatie die in hoofdstuk 2 is opgesteld steeds als leidraad te nemen. Voor elk van de argumenten wordt vervolgens vastgesteld wat het bijbehorende standpunt en de gevolgtrekking is. Soms zullen deze geëxpliciteerd zijn in de tekst en anders moeten deze gereconstrueerd worden. Ook wordt voor elk van de argumenten aangegeven welke keuzes zijn gemaakt uit de verschillende talige mogelijkheden die in de inventarisatie uit hoofdstuk 3 naar voren gekomen zijn. Dit eerste deel van het corpusonderzoek leidt tot twee verzamelingen van argumenten met verschillende kenmerken uit beide corpora. Deze verzamelingen argumenten zijn de vinden in Bijlage 2 en Bijlage 3.

Ten slotte wordt op basis van de verzameling argumenten en hun kenmerken die uit de analyse van het corpus voortvloeit zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve analyse uitgevoerd om een antwoord te vinden op de vraag hoe Geert Wilders strategisch manoeuvreert met de presentatie van zijn *ad populum*-argumentatie. Eerst wordt het aantal *ad populum*-argumenten dat Wilders en Krol gebruiken vergeleken. Omdat voor beide politici geldt de verwachting bestaat dat ze veel gebruikmaken van *ad populum*-argumentatie, kan door een vergelijking een uitspraak gedaan worden over de relatieve mate waarin Wilders een beroep doet op dit type argumentatie. Vervolgens wordt de hoeveelheid *ad populum*-argumenten die Wilders door de jaren heen gebruikt gemeten. Ten slotte worden de verschillende opvallende presentationele kenmerken van *ad populum*-argumentatie die in hoofdstuk 3 naar voren gekomen zijn geanalyseerd in de verzamelingen met argumenten. Dit gebeurt zowel door het al dan niet voorkomen van verschillende kenmerken in de verzameling te tellen, een kwantitatieve aanpak, als door de effecten van het gebruik van deze kenmerken te analyseren, een kwalitatieve analyse. De resultaten van het corpusonderzoek worden in hoofdstuk 5 besproken.

5 Resultaten van het corpusonderzoek

5.1 Inleiding

Op basis een corpus van de bijdragen van Geert Wilders aan de Algemene Politieke Beschouwingen van 2004 tot en met 2016 is een verzameling van 138 *ad populum*-argumenten samengesteld. Ter vergelijking is ook een corpus van bijdragen van Henk Krol tijdens de APB van 2012 tot en met 2016 geanalyseerd, wat heeft geresulteerd in een verzameling van 10 argumenten. Op basis hiervan is een kwantitatieve analyse uitgevoerd om de onderzoeksvraag te beantwoorden die in de methode geformuleerd is.¹⁷ Hiervoor is gebruikgemaakt van drie verschillende statistische toetsen, omdat er sprake is van verschillende typen data. Ten eerste is voor het aantal *ad populum*-argumenten dat Wilders ingezet heeft door de jaren heen gebruikgemaakt van een parametrische lineaire regressie. Bij een parametrische toets wordt uitgegaan van een onderliggende verdeling van de data. Omdat we in dit geval te maken hebben met numerieke data, is de regressieanalyse geschikt. Ten tweede is voor de toetsing van twee categorieën van niet-continue data, namelijk bij het aantal woorden dat Wilders ten opzichte van Krol aan *ad populum*-argumentaties besteed heeft, gebruikgemaakt van log likelihood (LL). Deze statistische toets is een goede manier om frequenties van verschijnselen in corpora met elkaar te vergelijken, ook als een verschijnsel relatief weinig voorkomt (Vis, Sanders en Spooren, 2009, p. 415).¹⁸ Ten slotte is er bij het analyseren van het type werkwoord in het argument en bij de verschillende categorieën om een hoeveelheidsaanduiding talig weer te geven sprake van meer dan twee categorieën. Omdat dit type data geen onderliggende verdeling heeft, is een (verdelingsvrije) chi-kwadraattoets beter geschikt.

In paragraaf 5.1 wordt besproken in welke mate Wilders een beroep doet op *ad populum*-argumentatie. Voor de verschillende argumentatieve en talige kenmerken van het argument worden de resultaten van de kwantitatieve analyse steeds geduid door een kwalitatieve analyse, zodat een verklaring gezocht kan worden voor de keuzes in de presentatie van de argumentatie. In paragraaf 5.2 worden de eigenschappen van de presentatie van het standpunt in de argumentaties besproken en in paragraaf 5.3 komen de eigenschappen van de presentatie van het argument aan bod. Ten slotte volgt in paragraaf 5.4 een conclusie over de resultaten van het corpusonderzoek.

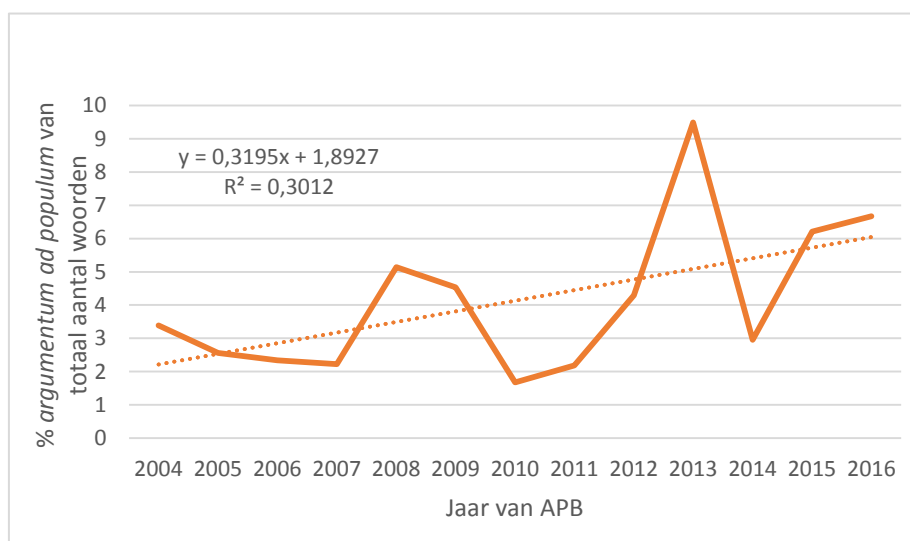
¹⁷ Belangrijk om op te merken is dat de statistische toetsen in sommige gevallen gebaseerd zijn op een relatief kleine hoeveelheid data, waar rekening mee gehouden moet worden bij de interpretatie van de kwantitatieve uitkomsten.

¹⁸ Deze statische toetsen zijn concreet uitgevoerd met de 'log likelihoodcalculator' op de volgende website: <<http://ucrel.lancs.ac.uk/llwizard.html>>.

5.2 Aantallen door de jaren heen

In hoofdstuk 4 is besproken dat op basis van het populistische taalgebruik van Geert Wilders het voor de hand ligt dat hij ook vaker dan een gemiddelde politicus een beroep zal doen op *ad populum*-argumentatie. Om dit te onderzoeken zijn twee kwantitatieve toetsen uitgevoerd op de verzamelingen *ad populum*-argumenten uit de corpora teksten van Wilders en Krol. Ten eerste is gekeken of Wilders het argument vaker naar voren brengt ten opzichte van Krol. Hiervoor is het aantal woorden geteld van de argumenten in de verzamelingen en dit aantal woorden is afgezet tegen het totaal aantal woorden in de corpora. Het aantal woorden dat deel is van een *ad populum*-argument in het corpus van bijdragen van Wilders is 3346 van een totaal van 106638 woorden. In het corpus van bijdragen van Krol zijn dat er 272 ten opzichte van een totaal van 13611 woorden. Met log likelihood is vervolgens berekend of de verschillen in de relatieve hoeveelheid waarin deze argumenten ingezet worden tussen Wilders en Krol significant zijn. Dit levert een log likelihoodscore op van 72,21, wat een p-waarde geeft van <0.0001. Zelfs ten opzichte van een vergelijkbaar corpus met spreekteksten van een politicus waarvan ook de verwachting bestaat dat hij vaak een beroep zal doen op een *ad populum*-argument, zet Wilders dus nog steeds significant vaak het argument in. Dit maakt het een corpus van spreekteksten van Wilders een goed uitgangspunt voor onderzoek naar de presentatie van *ad populum*-argumentatie.

Om te weten te komen of het relatief frequente gebruik van het *argumentum ad populum* door Wilders deel is van de populistische stijl die hij in toenemende mate toepast, is het ook interessant om te kijken hoe zijn gebruik van dit argument zich over de jaren heen heeft ontwikkeld. Deze informatie is gevisualiseerd in de lijndiagram in figuur 1:

Figuur 1 Wilders' gebruik van het *argumentum ad populum* tijdens de APB van 2004 tot en met 2016

Om de ontwikkeling door de jaren heen te toetsen, is een trendlijn door deze datapunten heen gepast. De regressieformule is getest op significantie met een Bonferroni-significantieniveau van 0,05. Daar kwam een p-waarde van 0,052 uit met een 95% betrouwbaarheidsinterval van -0,003 tot 0,642. Hoewel dit niet significant is, komt dit toch dichtbij significantie en geeft de trendlijn een duidelijke opwaartse trend aan, zoals in figuur 1 te zien is. Dit maakt het waarschijnlijk dat het gebruik van *ad populum*-argumentatie deel is van de populistische politieke en communicatieve stijl die Wilders in toenemende mate hanteert.

5.3 Het standpunt

Nu vastgesteld is dat Wilders ten opzichte van Krol relatief vaak gebruikmaakt van *ad populum*-argumentatie, worden de opvallende argumentatieve en talige kenmerken die in hoofdstuk 3 naar boven gekomen zijn geanalyseerd, om erachter te komen op welke manier hij deze argumentaties presenteert. Ten eerste is gekeken naar de manier waarop hij het standpunt naar voren brengt. In hoofdstuk 3 bleek dat het kenmerkend is voor het type argumentatie dat het standpunt vaak impliciet wordt gelaten.

In de verzamelingen met argumenten uit de corpora is het aantal keer dat het standpunt geëxpliciteerd is geteld, ten opzichte van het aantal keer dat het standpunt impliciet is gelaten. In de verzameling argumenten van Wilders wordt in 29% van de argumentaties het standpunt geëxpliciteerd. In de verzameling argumenten van Krol wordt in 50% van de gevallen het standpunt geëxpliciteerd. Wilders expliciteert zijn standpunt dus opvallend minder vaak dan Krol wanneer hij een *ad populum*-argument naar voren brengt.

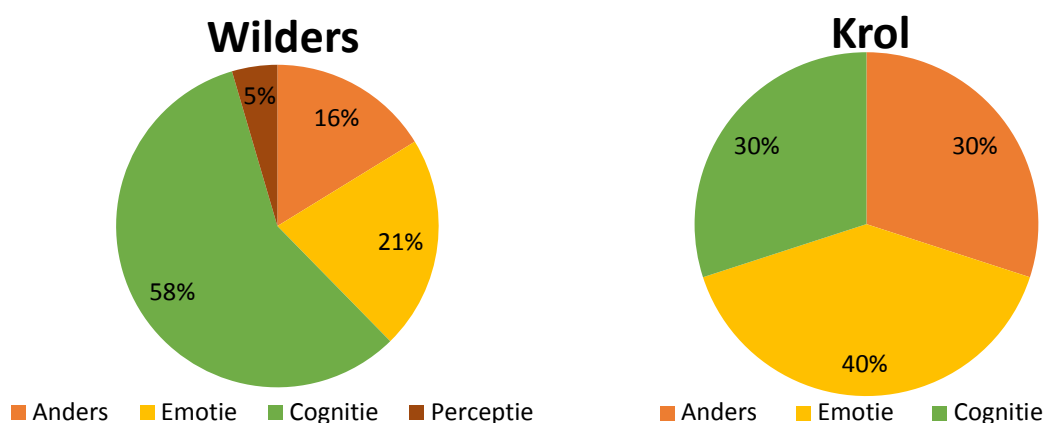
Deze explicitering van het standpunt past in de analyse van hoofdstuk 3 dat het standpunt in een *argumentum ad populum* vaker impliciet gelaten wordt. De antagonist kan zo zijn eigen conclusie trekken en de intentie om te overtuigen van de protagonist komt minder sterk naar voren. Wilders legt met een impliciet standpunt de nadruk niet op zijn eigen mening, maar op de mening van de bevolking. Dit past binnen de politieke stijl van het populisme, waarbij de politicus slechts optreedt als de 'vertolker' van de mening van het volk (Vossen, 2009, p.19). Die mening komt naar voren in het argument en een populistische politicus maakt zo duidelijk dat het vanzelf zou moeten spreken dat de mening van het volk zou moeten leiden tot de standpunten van de volksvertegenwoordigers. Hiermee doet hij een beroep op de contextafhankelijke normen en conventies binnen het politieke domein en specifiek het communicatieve activiteitstype van het parlement in een representatieve democratie. Aan een democratie is het namelijk inherent dat parlementariërs representanten zijn van de bevolking en hun taak is daarom de bevolking zo goed mogelijk te vertegenwoordigen. Door de nadruk te leggen op deze taak, wordt geappelleerd aan specifieke beoordelingsnormen van het politieke domein.

Ook is er gekeken naar het type standpunt dat beide politici naar voren brengen. In de inventarisatie van talige verschijningsvormen is echter al naar voren gekomen dat het *argumentum ad populum* in het politieke domein vrijwel altijd gepresenteerd wordt met een prescriptief standpunt, omdat de discussie meestal gaat om een wets- of beleidsvoorstel. Dat is ook terug te zien in de corpora van bijdragen van Wilders, omdat 77,4% van zijn standpunten gepresenteerd worden met een prescriptief standpunt en in het corpus van bijdragen van Krol, waarin dat 80% is. Het gaat hier daarom niet om een strategische zet, maar om een keuze die bepaald wordt door de normen van de constitutionele context.

5.4 Argument

5.4.1 Perspectiverende werkwoorden

Ook het werkwoord dat Wilders gebruikt in zijn *ad populum*-argumenten is geanalyseerd. In het vorige hoofdstuk is duidelijk geworden dat het voor de hand ligt om in dit type argument een perspectiverend werkwoord te gebruiken, omdat het inherent is aan het argument dat het perspectief van een groot aantal mensen wordt verwoord. De verschillende varianten van een perspectiverend werkwoord die onderscheiden worden zijn werkwoorden van cognitie, werkwoorden van emotie en werkwoorden van perceptie. De mate waarin door Wilders of door Krol een werkwoord gebruikt is uit elk van de categorieën werkwoorden of een niet-perspectiverend werkwoord (categorie 'anders') in de verzamelingen *ad populum*-argumentaties, is gevisualiseerd in figuur 2:

Figuur 2 Type werkwoord in de *ad populum*-argumentatie door Wilders en Krol tijdens de APB van 2004 tot en met 2016

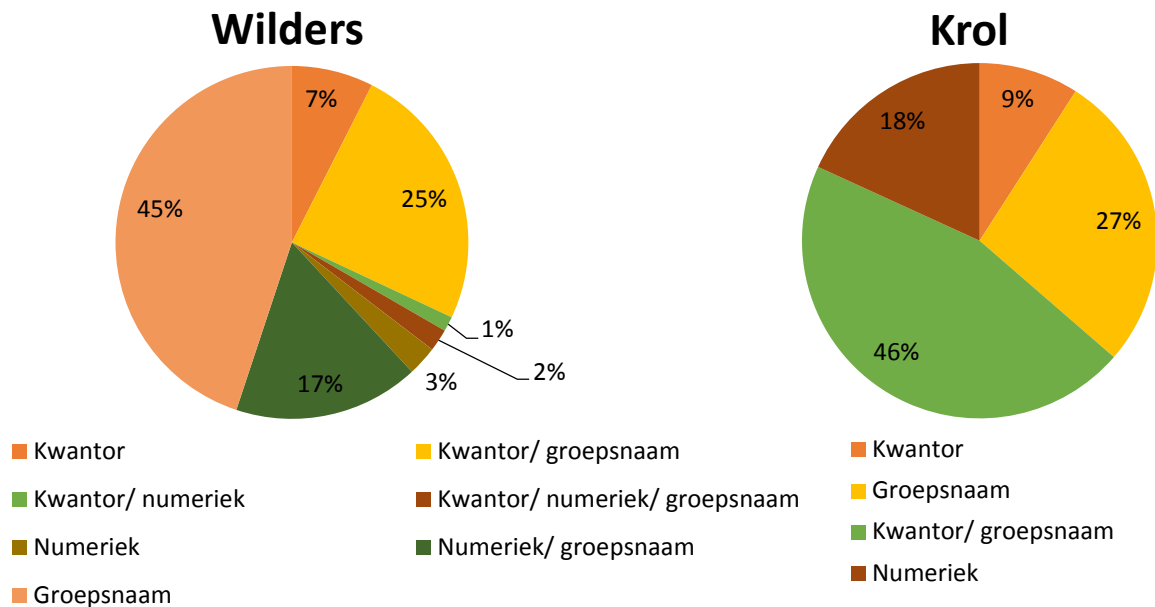
Op de percentages van deze categorieën is een chi-kwadraattoets uitgevoerd om te weten te komen of deze verhoudingen significant verschillen van een evenredige verhouding. Daar kwam voor Wilders een Pearson-chikwadraatscore uit van 97,532, wat een p-waarde geeft van

<0.0001 en dus een significante afwijking van een evenredige verhouding aangeeft. Met verschillende typen werkwoorden die Krol gebruikt in zijn argumenten is dezelfde toets uitgevoerd, waar een score van 0,20 uitkwam, wat een niet-significante p-waarde van 0,905 opleverde. In figuur 2 worden ook deze verhoudingen gevisualiseerd. Omdat de verhouding tussen de verschillende categorieën bij Krol geen opvallende afwijkingen vertoont, draagt dit bij aan de conclusie dat de verhouding van de categorieën bij Wilders inderdaad opvallend is.

Opvallend is vooral de relatief grote hoeveelheid werkwoorden van cognitie. Deze werkwoorden zijn de meest voor de hand liggende categorie werkwoorden om te gebruiken in een *ad populum*-argument, omdat een mening direct uitgedrukt wordt in taal door werkwoorden die verwijzen naar de cognitie van mensen. Dat Wilders deze werkwoorden, zoals 'vinden', 'willen' of 'denken', vaak gebruikt in zijn *ad populum*-argumentatie, wellicht verklaard worden door de context van het parlement. Zoals in paragraaf 3.3.1 beschreven is, kan het strategisch zijn om werkwoorden van emotie of perceptie te gebruiken in *ad populum*-argumentatie, maar alleen als daarmee ingespeeld wordt op een al aanwezige emotie of al aanwezig gezichtspunt bij de antagonist. In de context van het parlement zullen parlementariërs zich echter meer dan gemiddeld laten overtuigen door rationele argumenten en minder door hun eigen emoties of gezichtspunten. Wanneer er met werkwoorden van cognitie gewezen wordt op het feit dat de mening van het volk gerepresenteerd wordt, zullen ze zich wel aangesproken kunnen voelen op de taak van een parlementariër om de mening van het volk te vertegenwoordigen. Zo wordt net als bij het impliciet laten van het standpunt ook hier geappelleerd aan de specifieke beoordelingsnormen voor het politieke domein en specifiek het communicatieve activiteitstype van het parlement in een representatieve democratie. Op deze manier laat Wilders het argument redelijker overkomen op de discussiepartner.

5.4.2 Talige representaties van aantallen

Een ander talig kenmerk waarmee een discussiant kan variëren in de presentatie van zijn *ad populum*-argumentatie, is de manier waarop het aantal mensen waarvan een mening naar voren wordt gebracht talig gerepresenteerd wordt. Daar zijn verschillende categorieën in te onderscheiden, namelijk het gebruik van een kwantor, van een numerieke aanduiding of van een groepsnaam. Deze categorieën kunnen bovendien gecombineerd worden in een argument. In de verzamelingen argumenten door Wilders en Krol zijn ook deze categorieën onderscheiden en de kwantitatieve resultaten hiervan zijn gevisualiseerd in de cirkeldiagrammen in figuur 3:

Figuur 3 Talige beschrijving van hoeveelheden in de *ad populum*-argumentatie door Wilders en Krol tijdens de APB van 2004 tot en met 2016

Zoals te zien is, komen in de verzameling van argumenten uit het corpus van Wilders meer combinaties voor van de verschillende categorieën. Op de percentages van elk van de categorieën ten opzichte van het geheel is voor beide verzamelingen argumenten weer een chi-kwadraattoets uitgevoerd. Voor Wilders kwam hier een Pearson chikwadraatscore van 159,048 uit, wat een p-waarde oplevert van <0,0001. Voor Krol kwam hier een chikwadraatscore van 3,182 uit, wat een p-waarde van 0,364 geeft. Voor beide diagrammen geldt dus een significante afwijking van een evenredige verhouding. Dit maakt het waarschijnlijker dat opvallende observaties in de cirkeldiagram als betekenisvol geanalyseerd kunnen worden.

Opvallend is vooral de mate waarin Wilders verwijst naar een groot aantal mensen in de vorm van een groepsnaam. Een veelvoorkomende manier waarop hij dat doet is door te verwijzen naar ‘Nederland’ als metoniem voor de inwoners van het land. De meeste beschrijvingen zijn vergelijkbaar met ‘de bevolking’, ‘de mensen thuis’, ‘heel Nederland’ of ‘miljoenen mensen in Nederland’, soms versterkt door kwantoren als ‘heel veel...’ ‘een meerderheid van...’ of ‘vele, vele...’. Er zijn wel enkele gevallen waarin hij verwijst naar een deel van de bevolking, namelijk naar ‘de PvdA-kiezer’, ‘de CDA-achterban’ of ‘heel veel SP-kiezers’. Het gebruik van een groepsnaam als aanduiding van het aantal mensen dat achter het standpunt staat, legt de nadruk op het feit dat de mening van ál deze mensen in de groep van belang is, tegenover een bepaald onderdeel van de groep, wat juist meer naar voren komt in een numerieke formulering of een kwantor. Deze nadruk past ook weer bij een beroep op de

contextafhankelijke normen en conventies binnen het politieke domein en specifiek het communicatieve activiteitstype van het parlement in een representatieve democratie. Het lijkt erop dat Wilders wil benadrukken dat het de verantwoordelijkheid van parlementariërs is in deze context om de mening van álle Nederlanders te vertegenwoordigen. Hiermee appelleert hij aan de specifieke beoordelingsnormen voor het politieke domein om het argument redelijker te laten lijken. Bovendien past ook dit weer binnen zijn politieke stijl van het populisme om een beroep te doen op en te identificeren met de mensen in het land. De reden dat Wilders juist op deze manier zijn argumentatie redelijk probeert te laten lijken, zou dus te maken kunnen hebben met zijn de communicatiestijl die past bij een populistische politicus.

5.5 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de resultaten van het corpusonderzoek besproken, zowel de kwantitatieve uitkomsten als de kwalitatieve analyse daarvan. Het doel was om te de onderzoeksvraag van het corpusonderzoek te beantwoorden, namelijk: *Hoe manoeuvreert Geert Wilders strategisch met de presentatie van zijn ad populum-argumentatie?*

Voordat de keuzes zijn bestudeerd in de presentatie van de argumentatie, is de aanname getoetst dat Wilders opvallend veel gebruikmaakt van *ad populum*-argumentatie. Er is een vergelijking gemaakt tussen het aantal woorden dat Wilders en Krol besteden aan een *argumentum ad populum* ten opzichte van het geheel aantal woorden in het corpus en daaruit bleek dat dit aantal significant groter was bij Wilders. Omdat het bij een populistische communicatiestijl past om vaak een beroep te doen op dit argument en ook van Krol wordt gezegd dat hij een populist is, geeft dit een aanwijzing dat Wilders relatief veel gebruikmaakt van het type argumentatie. Naast het feit dat Wilders in het hele corpus relatief veel gebruikmaakt van *ad populum*-argumentatie, is er ook een sterke aanwijzing dat er door de jaren heen een trend is waarin hij steeds meer gebruikmaakt van het argument. De uitkomsten van de statistische toetsen laten zien dat Wilders' corpus van bijdragen aan de APB een goed uitgangspunt vormt voor onderzoek, omdat dit een grote verzameling van argumenten op zal leveren op basis waarvan de keuzes uit talige verschijningsvormen goed afgeleid kunnen worden.

Vervolgens zijn in de beide corpora van bijdragen van Wilders en Krol de verschillende argumentatieve en talige kenmerken bestudeerd die uit de inventarisatie in hoofdstuk 3 naar voren zijn gekomen als keuzemogelijkheden in de presentatie van een *argumentum ad populum*. Opvallend is dat de verschillende keuzes die Wilders significant vaker maakt dan Krol passen binnen een strategie die overeenkomt met de doelen van zijn populistische politieke stijl. De keuzes die hij maakt in de presentatie van zijn argumentatie appelleren namelijk aan specifieke beoordelingsnormen binnen het communicatieve activiteitstype van het parlement

in een representatieve democratie om als parlementariër de mening van de bevolking te vertolken. Wilders appelleert met zijn presentatiekeuzes aan de taak van een volksvertegenwoordiger in deze context door de mening van de bevolking naar voren te brengen. Dit past binnen een populistische communicatiestijl waarbij het verwijzen naar en identificeren met de kiezer voorop staat.

De keuzes uit de talige mogelijkheden om zijn *ad populum*-argumentatie te presenteren hebben als volgt bijgedragen aan deze strategie. Ten eerste bleek uit een log likelihood-toets dat Wilders het standpunt in een *ad populum*-argument significant vaker impliciet laat dan Krol. Dit draagt bij aan zijn populistische strategie, want zo legt hij de aandacht op het feit dat Wilders slechts de 'vertolker' is van mening van de bevolking. Uit de analyse van de verzamelingen argumenten is verder naar voren gekomen dat Wilders opvallend vaak een werkwoord van cognitie gebruikt. Dit past binnen de context van de parlement, waar het strategisch is om door middel van rationele argumenten te wijzen op de taak van de parlementariër om de mening van de bevolking te vertegenwoordigen. Verder beschrijft hij de groep waarnaar hij verwijst meestal met gebruik van een groepsnaam, zoals 'Nederlanders' of 'de bevolking'. Hiermee lijkt hij te wijzen op de verantwoordelijkheid van parlementariërs in deze context om de mening van alle Nederlanders te vertegenwoordigen, in plaats van een bepaalde percentage of een deel daarvan.

Concluderend vormt het corpusonderzoek naar de manier waarop Geert Wilders zijn *ad populum*-argumentatie tijdens de APB van 2004 tot en met 2012 strategisch presenteert een voorbeeld van de manier waarop taalgebruikers de argumentatieve en talige mogelijkheden van het argument, zoals in hoofdstuk 3 naar voren gekomen, kunnen benutten.

6 Conclusie

In deze scriptie zijn de mogelijkheden onderzocht voor een discussiant om strategisch te manoeuvreren met het *argumentum ad populum*. Daartoe is zowel een theoretisch-analytisch onderzoek uitgevoerd naar de definiëring en presentatie van *ad populum*-argumentatie als een corpusonderzoek waarin de toepassing van de mogelijke presentatiewijzen in de argumentatieve praktijk bekeken is.

In navolging van de pragma-dialectische analyse van het *argumentum ad populum* wordt het argument geassocieerd als subtype van autoriteitsargumentatie en de drogredelijke variant als een overtreding van de pragma-dialectische argumentatieschemaregel. Na overweging van eerder voorgestelde schema's, heb ik het volgende argumentatieschema opgesteld voor het *argumentum ad populum*:

1. X is aannemelijk
- 1.1 Een groot aantal mensen in groep Y is van mening dat X
- 1.1' De mening van een groot aantal mensen in groep Y wijst erop dat X aannemelijk is

Het belangrijkste kenmerk in het argumentatieschema is de grote hoeveelheid van de mensen die achter een standpunt staan, omdat uit dit aantal de autoriteit wordt gehaald die voor de overtuigingskracht zorgt. Ook is het van belang dat de referentiegroep waartoe het aantal mensen behoort wiens mening naar voren wordt gebracht onderdeel is van het schema, door 'groep Y' te identificeren.

Uit een inventarisatie van de talige mogelijkheden die een discussiant heeft om *ad populum*-argumentatie te presenteren zijn verschillende manieren naar voren gekomen waarmee discussiant het argument strategisch kan presenteren. Voor het opvoeren van de mening van de groep mensen in het argument wordt meestal een perspectiverend werkwoord gebruikt, maar ook op andere manieren kan het perspectief van de mensen in het argument weergegeven worden (door idiomatische uitdrukkingen, de betekenis van het werkwoord of andere contextuele informatie). Van de verschillende perspectiverend werkwoorden ligt een werkwoord van cognitie het meest voor de hand, maar werkwoorden van emotie en perceptie kunnen beter strategisch ingezet worden. Dit is wel afhankelijk van de mate waarin de emoties of het perspectief van de groep mensen in het argument al (gedeeltelijk) aanwezig zijn bij de antagonist. Verder kunnen de mogelijkheden in de manier waarop het aantal mensen gerepresenteerd wordt in een *ad populum*-argument op verschillende manieren strategisch ingezet worden. Bepaalde (rang)telwoorden kunnen ingezet worden om statistisch bewijs te

leveren: precieze percentages of aantallen mensen die een bepaalde mening hebben. Dit is echter alleen strategisch als de protagonist aanvullend bewijs heeft bij de cijfers die hij naar voren brengt, omdat het anders bij de hoorder juist een kritische reactie kan oproepen. Door een kwantor of een groepsnaam in te zetten wordt er geen precies bewijs geleverd, maar alleen een benadering gegeven van het aantal mensen. Een voordeel bij het gebruik van kwantoren is dat de oordelen over de semantische waarden van de woorden sterk uiteenlopen. Hierdoor heeft de protagonist minder bewijslast, omdat hij de ruimte heeft te variëren in het aantal mensen dat hij bedoelt als de antagonist zich afvraagt het aantal mensen dat hij noemt inderdaad achter de mening staat. Een groepsnaam kan strategisch zijn om een groot aantal mensen weer te geven die een eigenschap delen die relevant is voor het standpunt.

Uit het corpusonderzoek naar de presentatie van het *argumentum ad populum* door de politicus Geert Wilders blijkt dat de presentatiekeuzes die Wilders maakt vaker dan bij Henk Krol lijkt te appelleren aan de specifieke normen binnen het communicatieve activiteitstype van het parlement in een representatieve democratie. Hij speelt in op de taak van een volksvertegenwoordiger in deze context om de mening van de bevolking te representeren. Dit past binnen een populistische communicatiestijl, waarin de populist zichzelf typisch ziet als vertegenwoordiger of zelfs als belichaming van het volk. Het beroep op *ad populum*-argumentatie is één van de manieren om de mening van dit volk op te voeren en zo het eigen standpunt te verdedigen.

Deze scriptie heeft zich gericht op één van de drie aspecten van strategisch manoeuvreren, namelijk de presentatie van argumentatie. Naar een strategische presentatie van argumentatie in de argumentatieve praktijk is nog relatief weinig onderzoek gedaan (zie wel Jansen, 2016a; Jansen, 2016b; Jansen, Dingemanse en Persoon, 2009). Het is mijns inziens van belang dat hier meer onderzoek naar gedaan wordt, omdat het inzicht kan geven in de manier waarop argumentatie werkt in de argumentatieve praktijk. Naast het empirisch onderzoek dat in deze scriptie uitgevoerd is naar de presentatie van *ad populum*-argumentatie zou daarom ook voor andere argumentatietypen onderzocht moeten worden welke mogelijkheden de discussiant heeft voor een strategische presentatie van zijn argumentatie.

Bibliografie

- Allen, M., en Preiss, R. W. (1997). Comparing the persuasiveness of narrative and statistical evidence using meta-analysis. *Communication Research Reports*, 17, 331–336.
- Arnauld, A. en P. Nicole (1999) [1662]. *Logic and the art of thinking*. Ed. and trans. Jill Vance Buroker. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aristoteles (2015). *Topics*. Trans. by W. A. Pickard-Cambridge. Adelaide: The University of Adelaide Library (e-book).
- Broekhuis, H. en M. den Dikken (2012). *The Syntax of Dutch. Nouns and Noun Phrases Volume 2*. Amsterdam: Hans Broekhuis/ Amsterdam University Press.
- Broer, T. en M. van Weezel (2017). Henk Krol: 'Ga zo door, val ons aan!' *Vrij Nederland*, 8 februari.
- Eemeren, van F. H. (2010). *Strategic Maneuvering in Argumentative Discourse: Extending the pragma-dialectical theory of argumentation*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Eemeren, van F.H. en B. Garssen (2007). Kwantitatief empirisch onderzoek van argumentatie. Ter inleiding. *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 29 (3), pp. 193-195.
- Eemeren, F.H. van, B. Garssen, en B. Meuffels (2003). De pragma-dialectische argumentatieschemaregel empirisch onderzocht. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 25, pp. 158-180.
- Eemeren, van F. H., B. Garssen en B. Meuffels (2009). *Fallacies and judgements of reasonableness. Empirical research concerning the Pragma-Dialectical Discussion Rules*. Dordrecht: Springer.
- Eemeren, F. H. van, en R. Grootendorst (1992a). *Argumentation, communication, and fallacies: A pragmadialectical perspective*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum
- Eemeren, van F. H. en R. Grootendorst (1992b). *Dat heeft u mij niet horen zeggen. Drogredenen van A tot Z*. Amsterdam [etc.]: Contact.
- Eemeren, van F.H. van en P. Houtlosser (2002). Strategisch manoeuvreren in argumentatieve teksten. In Eemeren, F.H. van, Hoven, P. van den, Jansen, C. en Schellens, P.J. (red.), *Tussenstand: 25jaar Tijdschrift voor Taalbeheersing* (pp. 53-65). Assen: Van Gorcum.
- Eemeren, F.H. van en T. Kruiger (1985). 'Het identificeren van argumentatieschema's'. In W.K.B. Koning (red.), *Taalbeheersing in theorie en praktijk: lezingen van het VIOT taalbeheersingscongres* (pp. 55-66). Dordrecht: Foris Publications.
- Eemeren, F.H. van, en Snoeck Henkemans, A.F. (2011). *Argumentatie*. 4e druk. Groningen/Houten: Noordhoff.

- Freeman, J. B. (1995). The Appeal to Popularity and Presumption by Common Knowledge. In: Fallacies: *Classical and Contemporary Readings*, ed. H. V. Hansen and R.C. Pinto, pp. 265-73. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Godden, D. M. (2008). On Common Knowledge and Ad Populum: Acceptance as Grounds for Acceptability. *Philosophy and Rhetoric* 41 (2), Penn State University Press pp. 101-129.
- Handelingen der Staten Generaal (2004). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2005 (29800) Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2004-2005.
- Handelingen der Staten Generaal (2005). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2006 (30300). Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2005-2006.
- Handelingen der Staten Generaal (2006). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2007 (30800). Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2006-2007.
- Handelingen der Staten Generaal (2007). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2008 (31200). Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2007-2008.
- Handelingen der Staten Generaal (2008). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2009 (31700). Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2008-2009.
- Handelingen der Staten Generaal (2009). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2010 (32123). Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2009-2010.
- Handelingen der Staten Generaal (2010). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2011 (32500). Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2010-2011.
- Handelingen der Staten Generaal (2011). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2012 (33000). Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2011-2012.
- Handelingen der Staten Generaal (2012). Debat over de regeringsverklaring. Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2012-2013.
- Handelingen der Staten Generaal (2013). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2014 (33750). Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2013-2014.
- Handelingen der Staten Generaal (2014). De Algemene politieke beschouwingen naar

- aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2015 (34000). Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2014-2015.
- Handelingen der Staten Generaal (2015). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2016 (34300). Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer, zittingsjaar 2016-2017.
- Handelingen der Staten Generaal (2016). De Algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2017. Handelingen der Staten Generaal Tweede Kamer, zittingsjaar 2017-2018.
- Haeseryn W. e.a. (ed.) (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*, Groningen: Martinus Nijhoff (e-book).
- Hornikx, J., en H. Hoeken (2007). Cultural differences in the persuasiveness of evidence types and evidence quality. *Communication Monographs*, 74, 443–463.
- Aristoteles (2004). *Retorica*. Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Marc Huys. Groningen: Historische Uitgeverij.
- Jansen H. (2016a). The strategic formulation of abductive arguments in everyday reasoning. In: Bondy P., Benacquista L. (Eds.) *Argumentation, Objectivity, and Bias: Proceedings of the 11th International Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation*. no. OSSA 11 Windsor, Canada: Scholarship at UWindsor, pp. 1-10.
- Jansen H. (2016b). Strategic maneuvering with that says it all and that says everything. In: Mohammed D., Lewiński M. (Eds.) *Argumentation and Reasoned Action. Proceedings of the 1st European Conference on Argumentation, Lisbon 2015, Volume II*. no. Studies in Logic 62. United Kingdom: College Publications, pp. 587-599.
- Jansen H., Dingemanse M. en Persoon I. (2009). Raadsels voor de argumentatietheorie. Het belang van de volgorde in de presentatie van enkelvoudige argumentatie. In: Onrust M., Spooren, Sanders J. (Eds.) *Studies in taalbeheersing 3*. Assen: Van Gorcum, pp. 163-174.
- Jagers, J. en S. Walgrave (2007). Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research* 46 (3), pp. 319-345.
- Johnson, R. H. en J. A. Blair (1983). *Logical Self-Defence*, 2e ed. Toronto: McGraw-Hill Ryerson.
- Leech, G. en M. Short (2007). *Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. Tweede editie. Harlow [etc.]: Pearson Longman.
- Leeuwen M. van (2015). *Stijl en politiek. Een taalkundig-stilistische benadering van Nederlandse parlementaire toespraken* (proefschrift) no. 386. Utrecht: LOT.

- Minot, W. S. (1981). A Rhetorical View of Fallacies: Ad Hominem and Ad Populum. *Rhetoric Society Quarterly* 11 (4), pp. 222-235.
- Nouwen, R. (2010). What's in a Quantifier? In M. Everaert, T. Lentz, H. de Mulder, O. Nilsen and A. Zondervan (Eds.), *The Linguistic Enterprise*. Linguistik Aktuell 150. Benjamins.
- Parlement en Politiek. (z.j.-a). G. (Geert) Wilders. Geraadpleegd op 16 november, 2016, van <https://www.parlement.com/id/vg09llkg6xvb/g_geert_wilders>.
- Parlement en Politiek. (z.j.-b). Partij voor de Vrijheid (PVV). Geraadpleegd op 16 november, 2016, van <https://www.parlement.com/id/vhnnmt7m4rqi/partij_voor_de_vrijheid_pvv>.
- Parlement en Politiek. (z.j.-c). Rechten en taken tweede kamer. Geraadpleegd 16 april 2017, van <http://www.parlement.com/id/vhnnmt7irps4/rechten_en_taken_tweede_kamer>.
- Sanders, J. (2009). De verdeling van verantwoordelijkheid tussen journalist en nieuwsbron. Vorm en functie van citaatmengvormen in journalistieke teksten. *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 31(1), 1-17.
- Shen, L. en J. P. Price (2013). *The SAGE Handbook of Persuasion : Developments in Theory and Practice*. Californië: SAGE Publications.
- Tindale, C. (2007). *Fallacies and argument appraisal*. Cambridge etc. :Cambridge University Press.
- Vernon, T. S. en L. A. Nissen (1968). *Reflective Thinking: the Fundamentals of Logic*. Belmont, California: Wadsworth
- Vis, K., J. Sanders, en W. Spooren (2009). Subjectiviteit door de jaren heen: conversationalisatie in journalistieke teksten. In W. Spooren, M. Onrust en J. Sanders (red.): *Studies in taalbeheersing* 3. Assen: Van Gorcum, 405-418.
- Vossen, K. (2009). Hele en halve populistten. Rita Verdonk en Geert Wilders langs de meetlat. *Socialisme en Democratie* 66 (9), pp. 9-18.
- Watts, I. (1772). *Logick: Or, the Right Use of Reason in the Inquiry After Truth*, 15e editie, Londen: J. Buckland.
- Walton, Douglas (1989). *Informal Logic*. New York: Cambridge University Press.
- Walton, D. (1999). *Appeal to Popular Opinion*. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Walton, D. en F. Macagno (2005). Common Knowledge in Argumentation. *Studies in Communication Sciences* 5, pp. 1-22.
- Weel, I. (2013). Henk Krol: populair, populist en meester over publieke opinie. *Trouw*, 2 februari.

Weyenberg, S. (2016). '50Plus bedrijft populistische casinopolitiek met pensioen'. *NRC Handelsblad*, 24 november.

Wierda, R.M. (2015). *Experience-based authority argumentation in direct-to-consumer medical advertisements: An analytical and empirical study concerning the strategic anticipation of critical questions* (PhD thesis). Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.

Bijlagen: Verzamelingen *ad populum*-argumenten¹⁹

Bijlage 1: Verzameling *ad populum*-argumentaties uit verschillende media

Voor elk van de gevonden *ad populum*-argumentaties in verschillende media zijn voor de verzameling volgende categorieën geïnventariseerd:

- Datum
- Bron
- Titel van het artikel
- Presentatie van de hele argumentatie
- Standpunt (gereconstrueerd)
- Is het standpunt expliciet of impliciet?
- Type standpunt
- Argument (gereconstrueerd)
- Verzwegen argument (gereconstrueerd)
- Complementconstructie gebruikt (ja/nee)
- Werkwoord
- Type werkwoord (cognitie/ emotie/ perceptie/ anders)
- Type representatie van het aantal (Numeriek/ kwantor/ groepsnaam of een combinatie)
- Presentatie van het aantal

Datum	Bron	Titel artikel	Presentatie <i>ad p</i>	Standpunt	Stp.: ex/ii	Type stan	Argument	Verzwegt	Com.	Werkw	Ex	Cognit	G	Numer	N/K/G specific
[z.d.] 2015	Onze Taal	Stuit de opmars [Pleidooi van Piet C (1). De toene	impliciet	1. De toene	impliciet	Evaluatief	1.1 We zijn niet (1.1) Als we	Nee	Bezwaar maken	Cognitie	Kwantor	Niet de enige			
[z.d.]	Nrcvrgids.nl	John Green "50.000.000 people (1). Deze grai	impliciet	1. Deze grai	impliciet	Evaluatief	(1.1) 50.000.000 1.1' 50 miljoi	Nee				Numeriek	50 miljoen men		
14-sep-16	Nu.nl	Haags vervoersl Het idee van Vlucht (1). Vluchteli	impliciet	1. De toene	expliciet	Evaluatief	1.1 De meest (1.1) Als de	Nee	Vinden	Cognitie	Kwantor	De meeste men			
14-sep-16	AD/ Haagsche Cou	Goede voornen "Mij maakt het niet (1). De groen	impliciet	1. De groen	impliciet	Evaluatief	1.1 CDA was nie (1.1) Als CD	Ja	Vinden	Cognitie	Kwantor	Niet de enige			
9-sep-16	www.nieuwsblad.	Iedereen wil tu Lokeren - De Lokers 1. We zoude	expliciet	1. We zoude	expliciet	Prescriptief	1.1 Iedereen vir (1.1) Als ied	Ja	Vinden	Cognitie	Kwantor	Iedereen			
3-sep-16	De Gooi- en Eemla	Kleurrijke kunst Mij man is secreta 1. Er moet ku	expliciet	1. Er moet ku	expliciet	Prescriptief	1.1 Veel mense (1.1) En als	Nee	Vinden	Cognitie	Kwantor	Veel mensen			
26-aug-16	www.ad.nl	Trein-urinoir m De NS heeft volgen (1). De toilet	impliciet	1. De toilet	impliciet	Evaluatief	1.1 Veel mense (1.1) Als de	Nee	Vinden	Cognitie	Kwantor	Veel mensen			
9-aug-16	Eindhovens Dagbl.	Kritiek op Grols Yuri van Gelder is r (1). De recla	impliciet	1. De recla	impliciet	Evaluatief	1.1 De meerder (1.1) Als de	Nee	Vinden	Cognitie	Kwantor	De meerderheic			
6-aug-16	De Stentor	Ik heb het hier: Al drie jaar lang foti 1. Er moet nu	expliciet	1. Er moet nu	expliciet	Prescriptief	1.1 Baars is zek (1.1) Als Ba	Ja	Vinden	Cognitie	Kwantor	Niet de enige			
20-jul-16	Volkskrant	Met ijsjes zet je Als Achmed Sadat (1) ijsjes ver	impliciet	1. ijsjes ver	impliciet	Evaluatief	1.1 Iedereen sn (1.1) Als ied	Nee	Snappen	Cognitie	Kwantor	Iedereen			
22-jun-16	Trouw	Milieu is gebaat Een windmolenparl 1. De enige f	expliciet	1. De enige f	expliciet	Prescriptief	1.1 We beseffer (1.1) Als we	Ja	Beseffen	Cognitie	Kwantor	Allesmaal			
3-jun-16	NRC	Terugbetalen 'c Oud-PvdA-politicus 1. De gemeee	expliciet	1. De gemeee	expliciet	Prescriptief	1.1 Veel Joden (1.1) Als vee	Nee	Willen	Cognitie	Kwantor	Veel Joden			
1-jun-16	De Weekkrant	Sparen voor eer Er moet een nieuwi (1) Er hadde	impliciet	1. Er hadde	impliciet	Prescriptief	1.1 Dat is de me (1.1) Als da	Ja	Van mening zijn	Cognitie	Groepsna	Havenloods-lez			
27-mei-16	NRC.next	Hij lijkt wel op f De NTR verkondigt 1. Het is niet	expliciet	1. Het is niet	expliciet	Prescriptief	1.1 De meerder (1.1) Als de	Nee	Willen	Cognitie	Kwantor	De meerderheic			
21-mei-16	BN/De Stem	Oermensen Het is donderdag (1). NAC moe	impliciet	1. NAC moe	impliciet	Evaluatief	(1.1) Zo veel me 1.1' Als zo ve	Nee	Begaan zijn	Emotie	Kwantor	Zo veel mensen			
2-mei-16	De Telegraaf	Die andere helf Vorig jaar kwamen (1). Mensen	impliciet	1. Mensen	impliciet	Prescriptief	1.1 Iedereen be (1.1) Als ied	Ja	Begrijpen	Cognitie	Kwantor	Iedereen			
19-apr-16	Leidsch Dagblad	Hoogleraren: G Vijftig wetenschap 1. Supermark	expliciet	1. Supermark	expliciet	Evaluatief	1.1 Vijftig wetei (1.1) Als vijf	Ja	Mening delen	Cognitie	Numeriek	Vijftig wetensch			
20-mrt-16	AD/ Rivierenland	We willen graag De burgemeester h (1). We moe	impliciet	1. We moe	impliciet	Prescriptief	1.1 Veel mense (1.1) Als vee	Nee	Ergeren	Emotie	Kwantor	Veel mensen			
15-mrt-16	AD/ De Dordtenaa	Kloof door gat i Collegepartijen Bet 1. Er moet na	expliciet	1. Er moet na	expliciet	Prescriptief	1.1 We vinden a (1.1) Als we	Ja	Vinden	Cognitie	Kwantor	Allesmaal			
9-mrt-16	www.omroepgld	Open brief: asik Een groep van ruim (1) Asielzoe	impliciet	1. Asielzoe	impliciet	Prescriptief	1.1 De meerder (1.1) Als de	Ja	Vinden	Cognitie	Kwantor	De meerderheic			
mrt-16	Psychologie Maga	Echt vrije keuze NRC Handelsblad-0 1. Het is heel	expliciet	1. Het is heel	expliciet	Evaluatief	1.1 Iedereen vir (1.1) Als ied	Nee	Vinden	Cognitie	Kwantor	Iedereen			
feb-16	Brabants Dagblad	Kamer stemt in De fusie van de gen 1. Het proces	expliciet	1. Het proces	expliciet	Evaluatief	1.1 Er is draagvl (1.1) Als de	Nee	Eens zijn	Cognitie	Kwantor	De meerderheic			
5-sep-15	Het Financieele	Di.Eerste aanzet is Ondanks de zinnige 1. Het huidig	expliciet	1. Het huidig	expliciet	Evaluatief	1.1a Op dit mon (1.1) Als ied	Nee	Vinden	Cognitie	Kwantor	Iedereen			
6-dec-13	Boerderij Vandaag	Vechten tegen De polder van Rhoc (1). Het kabir	impliciet	1. Het kabir	impliciet	Prescriptief	(1.1) Zo veel me 1.1' Als zo ve	Nee	Zijn tegen	Cognitie	Kwantor	Zo veel mensen			
11-jul-16	Driekwart voor sov	AD/ Amersfoort Volgens Sybrand va 1. We moete	expliciet	1. We moete	expliciet	Prescriptief	1.1 Veel mense (1.1) Als vee	Ja	Vinden	Cognitie	Kwantor	Veel mensen			
4-mrt-16	Reformatorisch Da	"Veel mensen v., Het Nederlandse v (1). Er moet r	impliciet	1. Er moet r	impliciet	Prescriptief	1.1 Veel mense (1.1) Als vee	Nee	Vinden	Cognitie	Kwantor	Veel mensen			
21-okt-16	NRC Handelsblad	Koninklijke fina Dat de uitgaven var (1). We moe	impliciet	1. We moe	impliciet	Prescriptief	1.1 Een meerde (1.1) Als eer	Nee	Kiezen	Cognitie	Kwantor	Een meerderheic			
18-dec-16	NRC Handelsblad	Meerderheid vs Doel is om Hilversu 1. Hilversum	expliciet	1. Hilversum	expliciet	Prescriptief	1.1 Een meerde (1.1) Als eer	Nee	Willen	Cognitie	Kwantor	Een meerderheic			
17-jan-17	NRC Handelsblad	Hoe een nepnie Terugkijkend veron 1. Het is niet	expliciet	1. Het is niet	expliciet	1.1 Een mee (1.1) Als de me	Nee	Ergens achter staar	Emotie	Kwa	Een meerderheid van de w				

Figuur 4 Screenshot van de verzameling *ad populum*-argumentaties uit verschillende media.

¹⁹ Volledige verzamelingen van argumenten zijn op te vragen bij de auteur.

Bijlage 2: Verzameling *ad populum*-argumenten door Geert Wilders

Voor elk van de gevonden *ad populum*-argumentaties in het corpus van bijdragen van Geert Wilders aan de Algemene Politieke Beschouwingen van 2004 tot en met 2016 zijn voor de verzameling volgende categorieën geïnventariseerd:

- Het jaartal
- Presentatie van de hele argumentatie
- Wordt er aanvullend bewijs gegeven (ja/nee)?
- Standpunt (gereconstrueerd)
- Is het standpunt expliciet of impliciet?
- Type standpunt
- Argument (gereconstrueerd)
- Verzwegen argument (gereconstrueerd)
- Complementconstructie gebruikt (ja/nee)
- Werkwoord
- Type werkwoord (cognitie/ emotie/ perceptie/ anders)
- Type representatie van het aantal (Numeriek/ kwantor/ groepsnaam of een combinatie)
- Presentatie van het aantal

Arg	Jaar	Presentatie	Alleen argument	Bewijs	Standpunt	Stp.: ex/im	Type standpunt	Argument	Verzwegen Compl	Werkwoord	Werkwo	Aantal - N/k/ G	Aantal	
1	2004	Waar de mense	Waar de mensen :	Nee	1. De politii	expliciet	Prescriptief	1.1 De mensen erg (1.1') Als de Ja		Ergeren	Emotie	Groepsnaam	De mensen	
2	2004	De mensen in l	De mensen in het	Nee				1.1 De mensen in l (1.1') Als de Ja		Spuugzat zijn	Emotie	Groepsnaam	De mensen in het land	
3	2005	Bespaar tential	Dat is de wereld c	Ja	1. We moet	expliciet	Prescriptief	1.1 Tweederde var (1.1') Als tw Nee		Stemmen	Anders	Numeriek/ groe	Tweederde van de Neder	
4	2005	Het afgelopen	Het afgelopen ja	Ja	1. De Europ	expliciet	Prescriptief	1.1 De Nederland (1.1') Als de Nee		Niets zien in	Perceptie	Groepsnaam	De Nederlandse bevolkin	
5	2005	De Europese U	Misschien wil eer	Nee	(1.) De Eurc	impliciet	Prescriptief	1.1 Misschien wil € (1.1') Als mi Nee		Willen	Cognitie	Kwantor/ groep	Een meerderheid van de	
6	2006	Laten wij niet v	Veel Nederlander	Nee	1. De minis	expliciet	Prescriptief	1.1 Veel Nederlan (1.1') Als ve Nee		Voelen	Emotie	Kwantor/ groep	Veel Nederlanders	
7	2006									Nee	Emotie			
8	2006									Nee	Cognitie			
9	2006									Willen	Cognitie			
10	2006	In de motie we	In de motie werd	Ja	(1.) De mot	impliciet	Prescriptief	1.1 Een meerderhe (1.1') Als ee Ja		Vinden	Cognitie	Kwantor/ groep	Een meerderheid van de	
11	2007	De hardwerker	De hardwerkende	Nee	1. De "buur	expliciet	Prescriptief	1.1 De hardwerker (1.1') Als de Nee		Willen	Cognitie	Groepsnaam	De hardwerkende burger	
12	2007	Veel mensen h	Veel mensen heb	Nee	1. De burge	expliciet	Prescriptief	1.1 Veel mensen h (1.1') Als ve Ja		Het idee hebben	Cognitie	Kwantor	Veel mensen	
13	2007	Het kabinet do	Mensen in Neder	Nee	1. Het kabir	expliciet	Prescriptief	1.1 Mensen in Nec (1.1') Als me Nee		Er knettergek var	Emotie	Groepsnaam	Mensen in Nederland	
14	2007	Nederland schr	Nederland schree	Nee	(1.) Er zou €	impliciet	Prescriptief	1.1 Nederland schr (1.1') Als Ne Nee		Schreeuwen	Emotie	Groepsnaam	Nederland	
15	2007	Maar dit kabine	Tegen dat beleid :	Nee	(1.) Er moet	impliciet	Prescriptief	1.1 Tegen dat bele (1.1') Als he Nee		Zeggen	Anders	Kwantor/ groep	Heel veel Nederlanders	
16	2007	Wat is er verke	Ik denk dat veel r	Nee	1. Voor iedi	expliciet	Prescriptief	1.1 Ik denk dat vee (1.1') Als ve Nee		Vinden	Cognitie	Kwantor	Veel mensen	
17	2007	Nederland wor	De problemen die	Nee	(1.) Het kab	impliciet	Prescriptief	1.1 Veel Nederlan (1.1') Als ve Nee		Roepen	Emotie	Kwantor/ groep	Veel Nederlanders	
18	2007	Tot slot kom ik	Uit peilingen blij	Ja	(1.) Dit kabi	impliciet	Prescriptief	1.1 Uit peilingen b (1.1') Als uit Nee		Beschouwen	Cognitie	Kwantor/ groep	Het merendeel van de Ne	
19	2007	Ik ben het inho	Dan hebt u niet al	Nee	(1.) U moet	impliciet	Prescriptief	1.1 Alle kiezers in (1.1') Als de Nee		Neen-zeggen	Cognitie	Kwantor/ groep	Alle kiezers in Nederland	
20	2007	Ik heb het over	Ik heb het over kr	Nee	(1.) In een t	impliciet	Prescriptief	1.1 Dat is kritiek va (1.1') Als da Nee		Is kritiek	Anders	Groepsnaam	De gewone burger, de no	
21	2008	Dit kabinet – e	Bijna 60% van de	Nee	(1.) Het kab	impliciet	Prescriptief	1.1 Bijna 60% van c (1.1') Als bij Nee		Zien	Perceptie	Kwantor/ nume	Bijna 60% van de Nederla	
22	2008	Dit kabinet – e	Ook nog eens bij	Nee	1.1 Bijna 60%	(van (1.1') Als bij Nee	Prescriptief	1.1 Bijna 60% (van (1.1') Als bij Nee		Vinden	Cognitie	Kwantor/ nume	Bijna 60%	
23	2008	Op al uw ander	Op al uw andere f	Nee	(1.) De men	impliciet	Prescriptief	1.1 Al die Nederlai (1.1') Als al Nee		Spuugzat zijn	Emotie	Kwantor/ groep	Al die Nederlanders die h	
24	2008	Ik kan het niet	Dat is waar veel	Nee	(1.) Het kab	impliciet	Prescriptief	1.1 Dat is waar vee (1.1') Als ve Nee		Ergeren	Emotie	Kwantor/ groep	Veel Nederlanders	
25	2008	Dat het in de	Dat het in de cult	Nee	1. Geweld,	expliciet	Prescriptief	1.1 Dat zeg ik niet (1.1') Als ik Nee		Zeggen	Anders	Kwantor?	Niet alleen	
26	2008	Ik weet zeker	Ik weet zeker dat	Nee	(1.) Als je	ir impliciet	Prescriptief	1.1 Ik weet zeker c (1.1') Als ne Ja		Eens zijn	Cognitie	Numeriek/ Groe	Negen van de tien Neder	
27	2008	Hij moet dit tui	De rest van Neder	Nee	1. De minis	expliciet	Prescriptief	1.1 De rest van Nei (1.1') Als de Nee		Denken	Cognitie	Groepsnaam	De rest van Nederland, m	
28	2008	Als u [de minis	Dat moet u doen,	Nee	1. De minis	expliciet	Prescriptief	1.1 Dat is wat de m (1.1') Als de Ja		Willen	Cognitie	Groepsnaam	De mensen	
29	2008	Voorzitter. Het	Die mensen, mijn	Nee	(1.) Er moet	impliciet	Prescriptief	1.1 Dat willen al di (1.1') Als de Nee		Willen	Cognitie	Groepsnaam	Al die Nederlanders die n	
30	2008	Heel veel men:	Heel veel menser	Nee	(1.) De veili	impliciet	Evaluatief	1.1 Heel veel men: (1.1') Als he Nee		Vinden	Cognitie	Kwantor/ groep	Heel veel mensen die nu	
31	2008	Weet u waar m	Weet u waar men	Nee	(1.) Er zoud	impliciet	Prescriptief	1.1 Mensen zijn er (1.1') Als me Nee		Spuugzat zijn	Emotie	Groepsnaam	Mensen	
32	2008	Hij sluit zijn	og/Hij sluit zijn	ogen	Nee	(1.) De mini	impliciet	Prescriptief	1.1 Zo veel mensei (1.1') Als zo Nee		Klagen	Emotie	Kwantor/ groep	Zo veel mensen in Neder
33	2008	Mijnheer Balke	Miljoenen Nederl	Nee	(1.) We mo	impliciet	Prescriptief	1.1 Miljoenen Ned (1.1') Als mi Nee		Willen	Cognitie	Numeriek/ groe	Miljoenen Nederlanders	
34	2008	Mijnheer Balke	Ik zie dat u erom	Nee	1. Mijnheer	expliciet	Prescriptief	1.1 Dit zeg ik name (1.1') Als ik Nee		-		Kwantor/ groep	Vele Nederlanders	
35	2009	Mevrouw Kant	Maar hoe denkt m	Nee	(1.) Mevrou	impliciet	Prescriptief	(1.1) De SP-kiezer (1.1') Als de Nee		Denken	Cognitie	Groepsnaam	De SP-kiezer	
36	2009									Nee	Cognitie	Groepsnaam	Iuw kiezers	
37										Vinden	Cognitie			

Figuur 5 Screenshot van de verzameling *ad populum*-argumentaties door Geert Wilders in de APB van 2004-2016.

Bijlage 3: Verzameling *ad populum*-argumenten door Henk Krol

Voor elk van de gevonden *ad populum*-argumentaties in het corpus van bijdragen van Henk Krol aan de Algemene Politieke Beschouwingen van 2012 tot en met 2016 zijn voor de verzameling volgende categorieën geïnventariseerd:

- Het jaartal
- Presentatie van de hele argumentatie
- Wordt er aanvullend bewijs gegeven (ja/nee)?
- Standpunt (gereconstrueerd)
- Is het standpunt expliciet of impliciet?
- Type standpunt
- Argument (gereconstrueerd)
- Verzwegen argument (gereconstrueerd)
- Complementsconstructie gebruikt (ja/nee)
- Werkwoord
- Type werkwoord (cognitie/ emotie/ perceptie/ anders)
- Type representatie van het aantal (Numeriek/ kwantor/ groepsnaam of een combinatie)
- Presentatie van het aantal

Arg	Jaar	Presentatie ad	Alleen argument	Bewijs	Standpunt	Stp.: ex/im	Type standpu	Argument	Verzwegen argi	Comp	Werkwoord	Werkwoor	Aantal - N/k/ G	Aantal
1	2012	Gisteren kwam	De hele gang van	Nee	1. Het regeerakkoord expliciet		Evaluatief	1.1. De hele ge (1.1') Als de hel	Nee	-			Kwantor	Heel veel mensen
2	2012	Namens veel 5C	Namens veel 50-	Nee	1. Het kabinet moet expliciet		Prescriptief	1.1 Dat zeg ik n (1.1') Als ik het	Nee	-			Kwantor/ groe	Veel 50-plussers
3	2012	Wat doet het ka	De fractie van 50!	Nee	1. De AOW-leeftijd expliciet		Prescriptief	1.1 Vele Neder (1.1') Als vele N	Nee	Eens zijn	Anders		Kwantor/ groe	Veel Nederlanders
4	2012	Ouderen hebbe	We ontvangen h	Ja	(1.) Ouderen zouden impliciet		Prescriptief	1.1 We ontvan (1.1') Als we ho	Ja	Duidelijk make	Anders	Numeriek		honderden e-mails en t
5	2012	Ook de gepensi	Ook de gepensio	Nee	1. Voor al die oude expliciet		Prescriptief	1.1 De gepenic (1.1') Als de ge	Nee	Boos zijn	Emotie		Groepsnaam	De gepensioneerden di
6	2013	De 50PLUS-fract	De 50PLUS-fract	Nee	(1.) Het kabinet is i	impliciet	Evaluatief	1.1 80% van de (1.1') Als 80% v	Nee	Niet tevreden	Emotie		Numeriek	80% van de mensen
7	2014	[Als reactie op	Die ouderen gelc	Nee	(1.) Het kabinet m	impliciet	Prescriptief	1.1 De ouderer (1.1') Als de ouc	Nee	Geloven	Cognitie		Groepsnaam	Ouderen
8	2015	Ik denk dat al d	Ik denk dat al d	Nee	(1.) Ouderen zouden impliciet		Prescriptief	1.1 Al die oude (1.1') Als al die	Nee	De hand geven	Anders		Kwantor/ Groe	Al die ouderen
9	2015	Leden van mijn	Het loopt daar st	Nee	(1.) De regering m	impliciet	Prescriptief	1.1 Op de 50PL (1.1') Als het op	Ja	Willen	Cognitie		Groepsnaam	Ouderen
10	2016	In de troonrede	Veel Nederlande	Ja	1. Het pensioen zo	expliciet	Prescriptief	1.1 Veel Neder (1.1') Als veel N	Nee	Zorgen maken	Emotie		Kwantor/ Groe	Veel Nederlanders

Figuur 6 Screenshot van de verzameling *ad populum*-argumentaties door Henk Krol in de APB van 2012-2016.